

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Monika Hermanová

Právo na inkluzivní vzdělávání osob se zdravotním postižením

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právo na inkluzivní vzdělávání osob se zdravotním postižením vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 24. března 2020

Monika Hermanová

Děkuji Mgr. Janu Kratochvílovi, Ph.D. za ochotné vedení práce, čímž přispěl k jejímu vypracování, a také své rodině za bezmeznou podporu při studiu.

Obsah

Úvod.....	5
1. Mezinárodní a evropské dokumenty	7
1.1. Vývoj k myšlence inkluzivního vzdělávání	7
1.2 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	7
1.3 Inkluzivní vzdělávání na úrovni Evropské unie	10
1.4 Rada Evropy	11
2. Inkluze v České republice.....	15
2.1 Strategické dokumenty	15
2.2 Školský zákon	17
3. Závazky ČR vyplývající z Úmluvy CRPD	19
3.1 Financování	19
3.2 Organizace podporující inkluzi	21
3.2.1 Nevládní neziskové organizace.....	22
3.3 Vzdělání pedagogů a pedagogických pracovníků	24
4. Hodnocení a monitorování inkluze	27
4.1 Zhodnocení naplňování stanovených cílů	27
4.2 Česká školní inspekce	28
4.3 Zahraniční hodnocení české úpravy	31
4.4 Veřejný ochránce práv.....	32
5. Podpůrná opatření	34
5.1 Obecně o poskytování podpůrných opatření	35
5.2 Podpůrná opatření prvního stupně.....	36
5.3 Role školských poradenských zařízení při poskytování podpůrných opatření.....	37
5.4 Zásady při poskytování podpůrných opatření	38
5.5 Vybraná podpůrná opatření	40
5.5.1 Asistent pedagoga	40
5.5.2 Další osoby napomáhající začlenění	41
5.5.3 Snížení počtu žáků ve třídě	41
5.5.4 Úprava organizace výuky a výstupu ze vzdělání	41
6. Existence speciálních škol v inkluzivním systému.....	43
Závěr.....	46
Seznam použitých zdrojů.....	48
Abstrakt/Abstract	55
Klíčová slova/Keywords.....	56

Úvod

Tématem této diplomové práce je právo osob se zdravotním postižením na inkluzivní vzdělávání. V oblasti inkluzivního vzdělávání v ČR proběhly v posledních pěti letech značné změny. Tyto změny vyvolaly bouřlivé diskuze, tzv. inkluze se stala diskutovaným tématem z hlediska pedagogického či psychologického, nicméně z právní stránky již méně. Proto zde lze spatřovat prostor pro výzkum z pohledu lidskoprávních závazků.

Snaha o zakotvení inkluze jako závazného způsobu naplňování práva na vzdělávání osob se zdravotním postižením existovala již před existencí Úmluvy CRPD, jejím vznikem však dochází k mezinárodnímu přijetí inkluzivního vzdělávání jako lidského práva. Úmluva stojí na principu, že každého žáka lze vzdělávat, i když to znamená najít individuální specifický způsob tohoto vzdělávání. Listina základních práv a svobod v článku 33 zakotvuje všeobecné právo na bezplatné vzdělání každého občana a dále odkazuje na zákon pro stanovení podmínek pomoci státu při realizaci tohoto práva. Zákon následně reflektuje specifickou situaci osob se zdravotním postižením.¹ Právo na vzdělání musí být univerzální a nediskriminační. Úmluva CRPD uvádí, že k zajištění tohoto práva může dojít jen v inkluzivním vzdělávacím systému, a proto dochází k závěru, že právo na vzdělání je právo na inkluzivní vzdělávání.²

Důležité je odlišit pojem inkluze od pojmu integrace, přičemž neexistuje univerzální legální definice, dokonce ani Úmluva CRPD ji neposkytuje. Tyto pojmy nelze v oblasti inkluzivního vzdělávání považovat za synonyma. Oba sice znamenají zařazení žáků do hlavního proudu vzdělávání, integrace však k tomuto zařazení nepředpokládá změnu daného systému a žák se tak musí plně přizpůsobit danému prostředí. Inkluze předpokládá vytváření podmínek vhodných pro vzdělávání konkrétních žáků, jedná se o flexibilní systém přizpůsobující se žákům a nikoliv naopak, jako je tomu u integrace.³

Hlavní náplní práce je posouzení realizace závazků ČR při naplňování práva na vzdělání vyplývajících z článku 24 Úmluvy CRPD, spolu s dalšími závazky a obecnými principy aplikovanými na oblast společného vzdělávání, které je nezbytné plnit k úspěšné existenci inkluzivního vzdělávacího systému. Tomu odpovídá i hlavní výzkumné otázky práce: Je současná právní úprava v ČR v souladu s právem na inkluzivní vzdělávání dle Úmluvy CRPD? Jakým způsobem ČR naplňuje závazky vyplývající z této Úmluvy? Hypotézou výzkumu je

¹ pozn. v tomto případě zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon).

² UN Human Rights Council. Thematic study on the right of persons with disabilities to education. 18. prosince 2013, A/HRC/25/29, str. 3, dostupné na <<https://www.refworld.org/docid/531468a74.html>>

³ ZILCHER, Ladislav; SVOBODA, Zdeněk. Inkluzivní vzdělávání: Efektivní vzdělávání všech žáků. 1. vydání, Praha: Grada Publishing a.s., 2019, s. 23–30.

skutečnost, že i přes změny, které v posledních pěti letech v oblasti práva na vzdělání proběhly, ČR stále plně nedodrží základní lidské právo na vzdělání všech osob.

Práce je členěna do šesti kapitol. Nejprve se bude zabývat stručným vývojem vedoucím k závaznému zakotvení práva na inkluzivní vzdělávání, dále shrne požadavky vyplývající z Úmluvy CRPD. Následně se bude věnovat právu na inkluzivní vzdělávání v právu Evropské unie a vybraným případům, kterými se v rámci své činnosti zabýval ESLP.

Práce se dále zaměří na současný právní rámec společného vzdělávání včetně strategických dokumentů a následuje hlavní část práce – analýza naplňování jednotlivých závazků ČR nezbytných k naplnění základního lidského práva na vzdělání osob se zdravotním postižením. Pozornost je věnována závazkům zajištění financování, spolupráce s občanskou společností, zajištění nezbytného vzdělání pedagogů a dalších osob, monitoring a hodnocení inkluze. Další část práce je poté věnována podpůrným opatřením, která v ČR zajišťují nezbytnou podporu konkrétním osobám a vytváří tak inkluzivní systém ze systému integrativního. Co se týče poskytovaných podpůrných opatření, CRPD nedává a ani nemůže dávat jasnou odpověď jaké mají být aplikovány univerzálně pro všechny státy, při plnění tohoto závazku je každému státu ponechán prostor. Závěrečná kapitola se zabývá přetrvávající existencí speciálního školství v ČR jako jednoho ze závazků vyplývajících z Úmluvy CRPD, který je předmětem progresivní realizace.

Podkladem k zpracování práce jsou zdroje uvedené v bibliografii. Nejdůležitějším je logicky samotný text Úmluvy CRPD společně s komentářem Výboru pro práva osob se zdravotním postižením k článku 24 a dále školní zákon a související vyhlášky. Práce vychází i z odborných článků, a to jak zahraničních, tak českých a stejně tak jsou informace čerpány z knižních publikací. Je využíváno i judikatury ESLP. V menší míře jsou využívány internetové zdroje. Při zpracování je využito několika metod výzkumu. Při srovnávání je využito metody komparace, dále analýza současné české právní úpravy. Při zjišťování smyslu a účelu právní úpravy je využita teleologická metoda výkladu.

1. Mezinárodní a evropské dokumenty

1.1 Vývoj k myšlence inkluzivního vzdělávání

V současné době je zavedení plné inkluze dětí se zdravotním postižením do hlavního proudu vzdělávání preferovaným způsobem vzdělávání. Je cílem Evropské unie v této oblasti, nedílnou součástí deklarací a zákonů týkajících se vzdělávání. Konkrétní myšlenka inkluzivního vzdělávání byla poprvé vyslovena v Prohlášení ze Samalanky, nicméně k postupnému vzniku tohoto konceptu vedla i řada mezinárodních dokumentů, které Prohlášení předcházely.

Již Všeobecná deklarace lidských práv (1948) v článku 26 hovoří o rovném vzdělávání. Uvádí, že „každý má právo na vzdělávání,“ a dále „*technické a odborné vzdělávání budiž všeobecně přístupné*“ a „*vyšší vzdělání stejně přístupné všem dle schopností.*“⁴ Deklarace se staví proti vyčleňování skupin osob, když jako kritérium přístupu ke vzdělávání uvádí jen schopnosti jedince. Nezmiňuje se ale konkrétně o osobách postižených – to až Úmluva OSN o právech dítěte, která v článku 28 uznává právo každého dítěte na vzdělání a v článku 2 odst. 1 uvádí zákaz diskriminace mimo jiné pro „*tělesnou a duševní nezpůsobilost*“.⁵ Tyto a další dokumenty, ač samy ještě právo na inkluzivní vzdělávání neimplikují, nepochybně napomohly k posunu vzdělávání tímto směrem.

Jako první významný mezinárodní dokument, který vyzývá konkrétně k inkluzivnímu vzdělávání je Prohlášení ze Salamanky z roku 1994. V úvodu dokument uvádí, že se opírá o princip inkluze a klade si za cíl projednat změny nutné „*aby se mohl šířit přístup inkluzivního vzdělávání, a konkrétně pak to, aby všechny děti, a to především ty se speciálními vzdělávacími potřebami, mohly chodit do běžných škol.*“⁶ Existence speciálních škol není vyloučena, jsou ovšem brány jako něco výjimečného, pokud by běžná škola v konkrétním případě skutečně nemohla poskytnout podporu schopnostem daného žáka.⁷

1.2 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

⁴ Usnesení č. DE01/48 Valného Shromáždění OSN ze dne 10. prosince 1948, Všeobecná deklarace lidských práv. New York, Vybrané Deklarace Valného shromáždění OSN č. 1/1948, Čl. 26.

⁵ Usnesení č. 44/25 Valného shromáždění OSN ze dne 20. listopadu 1989. Úmluva o právech dítěte, OSN, Sbírnka smluv, sv. 1577, s. 3. V ČR vyhlášeno: Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Čl. 28.

⁶ UNESCO. Prohlášení ze Salamanky a Akční rámec pro vzdělávání dětí a dospělých se speciálními vzdělávacími potřebami, ED-94/WS/18. Salamanka 7.-10. června 1994. s. 3. Dostupné na <<http://osf.cz/wp-content/uploads/2016/10/prohlaseni-ze-salamanky.pdf>>.

⁷ Tamtéž, s. 14.

Při hodnocení národní úpravy je nutné se zabývat mezinárodními dokumenty, které uvádějí konkrétní požadavky na státy. Úmluva CRPD v článku 24 zakotvuje závazek vytvoření systému začleňujícího vzdělávání.⁸ Ratifikovalo ji 166 zemí, lze zde tak spatřit opravdu globální snahu o posun tímto směrem.⁹ Pro Českou republiku vstoupila v platnost 28. října 2009¹⁰ a je v souladu s čl. 10 Ústavy plnohodnotnou a závaznou součástí právního řádu České republiky. Klade požadavek na nevyklučování osob ze všeobecné vzdělávací soustavy z důvodu jejich postižení, a to ve všech jejích stupních. Uvádí nárok těchto osob na nezbytnou podporu¹¹, úpravu přístupu dle individuálních potřeb¹² a přístupu do škol v místě ve kterém žijí¹³. Konkrétněji jsou důležité aspekty rozvedeny v Obecném komentáři č.4/2016.

Zde je třeba se zamyslet nad povahou tohoto obecného komentáře. Z Úmluvy CRPD nevyplývá svěřeni pravomoci Výboru OSN pro práva osob s postižením (dále jako „Výbor“) provádět výklad, který by byl pro státy právně závazný, přesto se jedná o uznávaný autoritativní výklad monitorovacího výboru Úmluvy CRPD. I přes svou právní nezávaznost musí být vzat v úvahu všemi orgány státu, včetně Ústavního soudu, a odchýlení se od tohoto výkladu musí být přesvědčivě odůvodněno.¹⁴

Výboru musí smluvní státy podávat zprávy o opatřeních přijatých k plnění závazků vyplývajících z Úmluvy a o dosaženém pokroku¹⁵, Výbor tak má komplexní přehled o různých přístupech států v dané oblasti a o jednotlivých výhodách a problémech. Jeho komentáře jsou založeny na konkrétních zkušenostech, místo na pouhé teoretické interpretaci, zpřístupňuje zkušenosti jednotlivých států k prospěchu všech¹⁶ a umožňují zjistit, jak k dané oblasti Výbor přistupuje - „*Obecné komentáře jsou nejvhodnější z nástrojů Výboru k vyjasnění normativního obsahu Úmluvy, jelikož jsou obecné povahy a poskytují abstraktní obraz rozsahu závazků.*“¹⁷ Vzhledem k důležitosti dané oblasti je upřesnění a výklad klíčových aspektů vítanou pomůckou

⁸ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106. V ČR vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s., 12. února 2010, Čl. 24.

⁹ Human Rights Council. Thematic study on the right of persons with disabilities to education – Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/25/29, 18. prosince 2013, str. 3-7.

¹⁰ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 10/2010 Sb. m. s., dne 12. února 2010, s. 66. Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/dokumenty/Umluva-ve-sbirce.pdf>>.

¹¹ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106. V ČR vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s., 12. února 2010, Čl. 24 2 d.

¹² Tamtéž, čl. 24 2 c.

¹³ Tamtéž, čl. 24 2 b.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, bod 59.

¹⁵ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, Čl. 35.

¹⁶ KELLER, Helen; GROVER, Leena. General Comments of the Human Rights Committee and their legitimacy. In KELLER, Helen, ULFSTEIN, Geir (ed.). UN Human Rights Treaty Bodies: Law and Legitimacy. New York: Cambridge University Press, 2012, s. 116-198.

¹⁷ CARMONA, Sepúlveda Magdalena. The nature of the obligation under the international Covenant on Economic, Social and Cultural rights. 1. vydání. Utrecht: INTERSENTIA, 2003, s. 41.

a to i vzhledem k časovému odstupu, kdy komentář č 4/2016 byl vydán deset let po podpisu Úmluvy a lze předpokládat, že z dialogu mezi výborem a státy již vplynuly části obsahu Úmluvy vyžadující hlubšího výkladu. Díky uvedeným důvodům tak Obecný komentář představuje užitečný interpretační nástroj.

Co se týče samotného obsahu komentáře, Výbor uznává vývoj, který byl od vzniku úmluvy dosažen, stále však spatřuje přetrvávající překážky. Inkluzivní vzdělávání považují za jediný způsob vzdělávání schopný dosáhnout kvalitního nediskriminačního vzdělání, považuje ho za garanci univerzality a chápe jej i jako způsob poskytnutí sociálního rozvoje pro osoby zdravotně postižené.¹⁸ Inkluzi přitom vykládá v souladu s názory odborníků jako vzdělávací prostředí, které je připravené pro všechny typy žáků a je schopno jim poskytnout potřebnou podporu. Liší se tak od integrace, kdy se žák musí přizpůsobit a začlenit se do existujícího systému vzdělávání, jak bylo vysvětleno v úvodu práce.

Výbor v části V. komentáře vznáší požadavky, které je třeba splnit na národní úrovni. Záležitosti týkající se inkluze mají spadat do kompetencí ministerstva školství, zároveň však nemají být v izolaci a má být zajištěna spolupráce na vládní úrovni.¹⁹ Tento požadavek je nezbytný k přijetí funkční legislativy, nejedná se o agendu, která by mohla být vyřízena v rámci jednoho sektoru – jako další příslušná ministerstva lze uvést minimálně ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo práce a sociálních věcí. Spolupráce má probíhat i na nevládní úrovni, komentář přímo uvádí subjekty, se kterými by měla být navázána spolupráce - „...*poskytovatelé služeb, organizace reprezentující osoby se zdravotním postižením, média, občanské společnosti, místní autority, studentské a univerzitní spolky a pedagogické fakulty.*“²⁰ Široká spolupráce umožňuje přijetí konzistentní a detailní legislativy vycházející ze současného stavu, která bude na úrovni konkrétního státu nejlépe uplatnitelná v praxi a dosáhne se tak společného cíle.

Výše zmíněné subjekty by se měli podílet i na vzniku sektorového vzdělávacího plánu.²¹ V dalších bodech komentář zmiňuje nutnost existence funkčního revizního systému²², zajištění shromažďování dat, které mohou napomoci k formulaci plánů a programů²³, poskytnutí

¹⁸ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, s. 1.

¹⁹ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 59-61.

²⁰ Tamtéž bod 61.

²¹ Tamtéž bod 64.

²² Tamtéž bod 65.

²³ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 68.

dostatečných finančních i lidských zdrojů²⁴ a s tím související odpovídající vzdělání pedagogických pracovníků k práci v inkluzivním systému.²⁵ Obecně lze říci, že komentář upřesňuje závazný obsah Úmluvy a doplňuje jej o poznatky z dosavadní praxe, které mohou napomoci k úspěšné implementaci.

1.3 Inkluzivní vzdělávání na úrovni Evropské unie

Podobně jako mezinárodní právo i právo Evropské unie podporuje inkluzivní systém vzdělávání. Jasným indikátorem této skutečnosti je přijetí výše zmíněné Úmluvy CRPD jako součást právního řádu EU. Existuje také řada dokumentů vydaných přímo orgány EU v oblasti vzdělávání, které upřednostňují zařazení všech osob do hlavního proudu vzdělávání. Lze jmenovat například Rezoluci Rady ministrů školství týkající se integrace dětí a mladých lidí s postižením do běžného systému vzdělávání z roku 1990, která uvádí že „*plná integrace do hlavního proudu vzdělávání by měla být považována za první možnost ve všech vhodných případech*,” a „*Práce speciálních škol by měla být doplňkem k práci běžného školního systému*.”²⁶ Vzhledem ke skutečnosti, že odpovědnost za oblast vzdělávání nenese EU, ale členské státy²⁷, nemůže zasahovat přímo do národních politik a slouží v této oblasti k poskytování podpory a sjednocení společných cílů.²⁸

Evropská komise vypracovala Evropskou strategii pro pomoc osobám se zdravotním postižením 2010–2020, která navazuje na cíle Úmluvy CRPD a doplňuje kroky, které jsou třeba k dosažení těchto cílů na evropské úrovni. Podobně jako předchozí zmíněné dokumenty uvádí preferenci k integraci osob se zdravotním postižením do obecného systému vzdělávání s poskytnutím individuální podpory.²⁹ Inkluzivní vzdělávání je také jedním z prioritních oblastí pro období 2016 – 2020 vyjádřených v Závěrech Rady o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy.³⁰ K realizaci společných cílů nabízí

²⁴ Tamtéž bod. 69.

²⁵ Tamtéž bod 71.

²⁶ Rezoluce Rady a ministrů školství 90/C 162/02 ze dne 31. května 1990 týkající se integrace dětí a mladých lidí s postižením do běžných systémů vzdělávání. Úřední věstník No C 162/2, 3. července 1990, Dostupné na <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41990X0703\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41990X0703(01)&from=EN)>.

²⁷ Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie C 202, 7. června 2016, s. 47 a násl., body 165 a 166.

²⁸ Evropská komise. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů KOM(2010) 636. Evropská strategie pro pomoc osobám se zdravotním postižením 2010-2020:Obnovený závazek pro bezbariérovou Evropu. Brusel, 15. listopadu 2010. Online znění dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN>>, s. 8.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Závěry Rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy („ET 2020“). Úřední Věstník C 119, 28. května 2009, s 2-10.

členským státům podporu různými nástroji – finanční podporu, informační kampaně, sběr dat a monitoring a zároveň se staví do role „dozorce“ nad prováděním Úmluvy CRPD v rámci Evropské unie.³¹ Všechny tyto a další dokumenty jasně vyjadřují snahu EU k dosažení inkluzivního systému vzdělávání ve všech členských státech.

1.4 Rada Evropy

K dosažení vzdělávání osob v hlavním proudu ve všech případech, kdy je to možné, se vyjadřuje i Evropský výbor pro sociální práva (dále jen „Výbor SP“). Ten funguje jako kontrolní mechanismus a vydává rozhodnutí na základě stížností podaných na státy kvůli neplnění jejich závazků vyplývajících z Evropské charty sociálních práv (dále „ECHSP“). Oblasti vzdělávání se týká článek 15 odst. 1 ECHSP, který prosazuje nezávislost a zapojení osob se zdravotním postižením.³²

Výbor SP v těchto rozhodnutích přispívá několika užitečnými výklady. V rozhodnutí AEH v. Francie v souvislosti s naplněním požadavku nezávislosti, sociální integrace a zapojení osob se zdravotním postižením skrze vzdělání uvedeném v čl. 15 odst. 1 uvádí, že „*státům nezůstává moc velký prostor k výběru školy, která je požadavky článku schopna zajistit*“³³ a dochází k názoru, že se musí jednat o všeobecnou školu.³⁴ Vzdělávání v hlavním proudu je uvedeno jako priorita, nicméně v případech, kde toto není ani při poskytnutí podpory možné, není využití speciálních škol vyloučeno. Musí však být posouzen každý jednotlivý případ, přičemž rozlišujícím faktorem není „*povaha a původ zdravotního znevýhodnění*“³⁵ Vzhledem k odlišnostem ve vzdělávacích systémech je volba nejvhodnějších prostředků na každém konkrétním státu, nicméně musí být dostatečně efektivní k dosažení společného cíle – zajištění skutečné podpory každé osobě, která ji vyžaduje, nikoliv pouze iluzorní možnosti bez plnění v praxi.

V nejnovějším případě MDAC v. Belgie Výbor SP odděluje pojmy integrace od inkluze, nejspíše ovlivněna i přijetím výše zmíněného Obecného komentáře č. 4.³⁶ Z vyjádření

³¹ Evropská Komise. Strategie EU pro..., s. 9-11.

³² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Evropské sociální chartě. 14/2000 Sb.m.s. Čl. 15 odst 1.

³³ European Committee of Social Rights. European Action of the Disabled (AEH) v. France, Complaint No. 81/2012, decision on the merits of 11 September 2013, bod 78.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž, bod 75.

³⁶ BECO, de Gauthier. MDCA v. Belgium before the European Committee of Social Rights: the Right to Inclusive Education Pushed by the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities [online]. ejiltalk.org, 1. června 2018 [citováno 31. 3. 2019] dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/mdac-v-belgium-before-the-european-committee-of-social-rights-the-right-to-inclusive-education-pushed-by-the-un-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/>>

Výboru SP k tomuto případu lze vyvozovat požadavky, které klade na státy. Požaduje „vytvoření souvislé strategie inkluzivního vzdělávání pro děti s postižením v hlavním proudu vzdělávání a zajištění poskytnutí adekvátních finančních, materiálních a lidských zdrojů“ a státy by měly tyto zdroje „maximálně využít.“³⁷ Výrazně se zde přibližuje pojetí inkluzivního vzdělávání tak, jak jej chápe mezinárodní právo.

Poněkud rozdílný přístup zaujímá Evropský soud pro lidská práva (ESLP) v nejnovějším případě Dupin v. Francie. V tomto případě došlo k odmítnutí požadavku matky zařadit žáka s poruchou autistického spektra do integrované třídy běžné školy a bylo doporučeno zařazení do specializované instituce poskytující vzdělávání osobám s problémy se vzdáváním. Než byl do této instituce zařazen, bylo mu umožněno navštěvování běžné školy, ovšem pouze v rozsahu půl dne týdně. Během těchto návštěv žák nemluvil, nepsal a nezačleňoval se do chodu třídy, z čehož bylo vyvozeno, že trvalé navštěvování běžné školy pro něj není vhodné. ESLP tento postup vzal za dostatečný a uvedl, že Francie neporušila požadavek na prioritní vzdělávání všech osob v běžných školách.³⁸ Nelze souhlasit, že účast žáka (zvláště s autistickou poruchou) v běžné škole v natolik omezeném rozsahu je schopná definitivně determinovat nevhodnost zařazení žáka do této školy. Francie měla žákovi poskytnout větší míru podpory ke skutečně efektivnímu naplnění požadavku priority inkluzivního vzdělávání.

V tomto případě ESLP neklade takový důraz na povinnost školského systému zajistit prioritní inkluzivní vzdělávání ve všech případech, kde je to alespoň trochu možné. Dokonce ani nezmiňuje článek 24 Úmluvy CRPD v relevantních právních předpisech případu, jako to dělal v případech předcházejících. Toto odchýlení však v tomto případě mohlo být ospravedlněno nepoměrem mezi nutnou mírou podpory daného žáka a zátěží, kterou by to přineslo obecné škole a také skutečnost, že se zařazením žáka do specializované instituce souhlasil jeden z rodičů žáka.³⁹ Nelze vyžadovat zařazení všech osob do všeobecných škol „za každou cenu“, pokud rozumná míra poskytnuté podpory nestačí k zajištění kvalitního vzdělávání osoby v hlavním proudu a představovalo by tak nepřiměřenou zátěž. Otázkou však zůstává, co považuje za „rozumnou míru poskytnuté podpory“. V tom se liší toto rozhodnutí od

³⁷ European Committee of Social Rights. Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Belgium, 109/2014, bod 23.

³⁸ Evropský soud pro lidská práva. Dupin v. France, č. 2282/17 ze dne 18. prosince 2018.

³⁹ LIEVENS, Johan, SPINOY, Marie. Dupin v. Francie: The ECtHR going old school in its appraisal of inclusive education? [online]. strasbourgobservers.com, 11. února 2019 [citováno 2. dubna 2019]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2019/02/11/dupin-v-france-the-ecthr-going-old-school-in-its-appraisal-of-inclusive-education/>>.

rozhodnutí Výboru SP, a dokonce od předchozích případů ESLP týkajících se diskriminace ve vzdělávání, ve kterých se klonil k definicím vytyčeným Úmluvou CRPD.

V rozhodnutí *Çam v. Turecko* soud uvádí, že rozumná míra podpory dle něj musí „*napomáhat napravit faktické nerovnosti, které nejsou oprávněné a tím i míru diskriminace.*“⁴⁰ V tomto rozsudku soud shledal porušení článku 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s článkem 2 dodatkového protokolu 1, jelikož dle jeho názoru škola neposkytla slepé studentce dostatečně efektivní prostředky podpory, aby mohlo dojít k jejímu studiu na této škole.

V rozhodnutí *Dupin v. Francie* soud uznává pravomoc států ke zvolení prostředků podpory, aniž by však hlouběji zkoumal jejich skutečnou efektivitu.⁴¹ Jako překvapivé toto rozhodnutí může zdát i v porovnání s předchozím rozhodnutím *Şahin v. Turecko* (2018), kde soud bere na vědomí současné směřování mezinárodního a evropského práva a nové standardy, kterých podle nich má být dosaženo. Připomíná, že tyto dokumenty chápou inkluzivní vzdělávání jako nejvhodnější garanci poskytnutí stejných příležitostí pro každého a inkluzivní vzdělávání tak „*tvoří část mezinárodní odpovědnosti států v této oblasti.*“⁴² Lze říci, že soud v rozhodnutí *Dupin* činí krok zpět od současného vývoje v dané oblasti, když uvolňuje nároky kladené na státy mezinárodním právem.

Kromě ESLP se jako další orgán Rady Evropy se právem na inkluzivní vzdělávání zabývá i Evropský komisař pro lidská práva. Ten podporuje plné naplňování článku 24 Úmluvy CRPD a považuje inkluzivní vzdělávání za jedinou možnost, jak implementovat právo osob se zdravotním postižením na stejný přístup ke vzdělávání.⁴³ Posun k opravdu fungujícímu inkluzivnímu systému dle něj vyžaduje jasný závazek, který má být bezpečně garantován, aby jakákoliv forma segregace škol mohla být zakázána.⁴⁴ Pravděpodobně zde hovoří o zákazu nucené segregace, jelikož musí být respektována svobodná vůle osob se zdravotním postižením (resp. jejich zákonných zástupců), jestliže dávají přednost dobrovolnému zařazení do speciální školy, měla by pro ně tato možnost existovat.

Ze všech výše zmíněných dokumentů a rozhodnutí vyplývá poměrně jasný závazek států k zavedení a plnému podporování inkluzivního systému vzdělávání. Následující kapitoly se budou věnovat otázce, jak jsou tyto požadavky implementovány v České republice.

⁴⁰ Evropský soud pro lidská práva. *Cam v. Turecko*, No. 51500/08 ze dne 23. února 2016, bod 65.

⁴¹ Evropský soud pro lidská práva. *Dupin v. Francie*, No. 2282/17 ze dne 18. prosince 2018.

⁴² Evropský soud pro lidská práva. *Enver Şahin v. Turecko*, No. 23065/12 ze dne 30. ledna 2018, bod 55.

⁴³ Commissioner for human rights. *Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights*, Štrasburg, 13. listopadu 2017, s. 1-10.

⁴⁴ Tamtéž, str. 6-7.

2. Inkluze v České republice

Také v České republice není myšlenka společného vzdělávání novinkou posledních let, ačkoliv právě v posledních letech probíhá největší posun tímto směrem. V roce 2005 došlo k přijetí školského zákona a související vyhlášky,⁴⁵ ve kterých byla uvedena individuální integrace jako jedna z možností vzdělávání osob se zdravotním postižením, nicméně jako další možnost upravovala speciální vzdělávání v podobě speciálních škol, respektive tříd či oddělení v rámci „běžných“ škol. Uvádí dokonce právo osob s těžkým mentálním postižením na vzdělávání v těchto školách či třídách.⁴⁶ Již zde byla uvedena možnost využít podpůrné prostředky – např. znaková řeč či Braillovo písmo. Funkce asistenta pedagoga byla zmíněna, na její zřízení však nebyl právní nárok, šlo o uvážení ředitele školy spolu s krajským úřadem, u osob zdravotně postižených bylo zřízení navíc podmíněno vyjádřením školského poradenského centra.⁴⁷ Ze všech těchto skutečností vyplývala přetrvávající separace skupin osob z obecného proudu vzdělávání a nutnost dalšího vývoje v této oblasti.

Problematika segregovaného školství byla České republice vytknuta i ve slavném rozsudku D.H a další vs. ČR, který se týkal porušení článku 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (diskriminace na základě rasové příslušnosti), lze nicméně říct, že přinesl pozornost k řešení kvalitnějšího vzdělávání pro všechny. Ke konkrétnímu závazku vytvořit inkluzivní systém na základě mezinárodních smluv došlo podpisem výše zmíněné Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v roce 2009. Od té doby se jedná o jeden z prioritních bodů strategie ČR v oblasti vzdělávání a o důvod legislativních změn.

2.1 Strategické dokumenty

Základní rámec pro rozvoj vzdělávání v ČR představuje Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, ve které je jako jeden ze tří prioritních průřezových bodů uvedeno snižování nerovností ve vzdělávání. Jelikož se jedná o zastřešující strategický dokument a vycházet by z něj měli všichni tvůrci vzdělávací politiky včetně Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁴⁸, lze usuzovat, že se skutečně jedná o oblast, které bude poskytnuta velká pozornost. Strategie jako obecný dokument klade cíle, kterých se má dosáhnout. V tomto

⁴⁵ Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (pozn. Vyhláška byla zrušena k 1. září 2016)

⁴⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) účinnost od 1. ledna 2005, § 16 odst. 8.

⁴⁷ Tamtéž, § 16 odst. 7 a odst. 9.

⁴⁸ Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, usnesení vlády č. 538 ze dne 9. července 2014, Dostupné na <http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf>, s. 3.

případě uvádí jako jeden z nich prevenci a kompenzaci (mimo jiné) zdravotních znevýhodnění a zlepšení postavení těchto osob. Konkrétně uvádí „*Postavení znevýhodněných dětí, žáků a studentů se ve vzdělávacím systému zlepší, zejména pokud budou systematicky posilovány prvky inkluзивity vzdělávacího systému.*“⁴⁹, z čehož jasně vyplývá směřování vzdělávací politiky inkluзивním směrem.

Strategii dále rozpracovávají navazující dokumenty – Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015-2020 a Akční plán inkluзивního vzdělávání. Dlouhodobý záměr předpokládá včasnou diagnostiku a intervenci u žáků s potřebou podpůrných opatření a „*dobrou dostupnost a prostupnost všech stupňů škol pro všechny společenské skupiny*“⁵⁰. Předpokládá tak plnění požadavku použití inkluзивního přístupu skrz všechny stupně vzdělávací soustavy. Dále chce přesněji vymezit jednotlivá znevýhodnění a k nim odpovídající podpůrné prostředky.⁵¹

Bod snižování nerovností ve vzdělávání cestou inkluзивe vymezený ve výše zmíněných dokumentech je naplňován pomocí Akčního plánu inkluзивního vzdělávání. Tento dokument předpokládá realizaci plánů a projektů v mnoha oblastech napomáhajících vzniku kvalitního inkluзивního vzdělávání. Zabývá se financováním a podporou inkluзивe, odpovídajícím vzděláním pedagogických pracovníků, následným hodnocením a využitím získaných dat a praktickou stránkou fungování inkluзивe na školách.⁵² Plán byl přijat v roce 2015, na období 2016-2018, v současné době tak lze jeho plnění zhodnotit.

Ke kurikulárním dokumentům lze ještě doplnit skutečnost, že již byly zahájeny práce na nové Strategii vzdělávací politiky do roku 2030+⁵³, ve které lze vzhledem k výše nastíněnému směru ve vzdělávání očekávat další plány a cíle zabývající se vzděláváním i žáků s potřebou podpůrných opatření v obecném proudu vzdělávání. Tomu napovídá i Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2019-2023. Ten si klade za cíl pokračovat v cílech z předcházejících dokumentů a také zavést inkluзивní způsob vzdělávání i do vyšších stupňů vzdělávání – uvádí, že je nutné „*vytváření vhodných podmínek (...k) usnadňování přechodu žáků zdravotně znevýhodněných do vysokoškolského vzdělávání.*“⁵⁴ Inkluзивe má prostupovat

⁴⁹ Strategie 2020..., s. 14.

⁵⁰ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020, usnesení vlády č. 266, 15. dubna 2015, s. 12.

⁵¹ Tamtéž, s. 48-53.

⁵² Akční plán inkluзивního vzdělávání 2016-2018, 29. července 2015, 58 s.

⁵³ Tisková zpráva ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Experti zahájili práci na přípravě strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030 [online]. msmt.cz, [cit. 20. března 2019]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>>

⁵⁴ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2019-2023. Usnesení vlády č. 489, 8. července 2019, 121 s.

celý vzdělávací systém, což je v souladu s požadavky Úmluvy CRPD. Zároveň zpracování komplexních strategických dokumentů naplňuje i požadavek vyjádřený Výborem ve výše zmíněném případě MDAC v Belgium.⁵⁵ Dlouhodobý záměr 2019-2023 však již nevěnuje inkluzivnímu vzdělávání tolik pozornosti, jako tomu bylo v předchozím strategickém dokumentu. To nemusí nutně znamenat, že ČR polevuje ve snaze plnit závazky vyplývající z Úmluvy CRPD, ale že hlavní změny vedoucí k jejich plnění již proběhly.

2.2 Školský zákon

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon.) prošel k systému inkluzivního vzdělávání nejvýznamnější novelou (82/2015 Sb.) s účinností 1. září 2016⁵⁶. Tato novela především upravila využívání podpůrných opatření. Zákon před novelou uváděl taxativním výčtem důvody speciálních vzdělávacích potřeb. Na něm záviselo použití podpůrných opatření, tento způsob však mohl zabraňovat jejich použití pro osoby, které je skutečně potřebovali, jestliže tuto definici nenaplnovali. Nová úprava uvádí právo každého na podporu v míře, jaká je v konkrétním případě nutná a umožňuje v praxi flexibilněji reagovat na různorodost případů. Lépe tak odpovídá současnému přístupu k zdravotnímu postižení tzv. sociálnímu přístupu, který místo rozlišování osob dle typu jejich zdravotního postižení klade důraz na odstraňování překážek a přizpůsobení společnosti k potřebám osob se zdravotním postižením.⁵⁷

Novela za § 16 nově vkládá § 16a a § 16b. § 16a se týká činnosti školského poradenského zařízení, jakožto orgánu specializovaného k usnadňování vzdělávání osobám, které mohou mít přístup k běžnému vzdělávání je znesnadněn. Činnost těchto zařízení dále upravuje vyhláška č. 72/2005 Sb. § 16b zavádí možnost revize, která umožňuje přezkoumat rozhodnutí školského poradenského zařízení. Správné posouzení případu, nejvhodnější postup při vyšetření žáka a správné určení potřebných podpůrných prostředků tak nezávisí pouze na názoru jednoho zařízení.

Společně s novelou školského zákona byla přijata vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Upravuje především poskytování podpůrných opatření. Jak školský zákon, tak i vyhláška byly od roku 2016 již znovu

⁵⁵ European Committee of Social Rights. Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Belgium, 109/2014, bod 23.

⁵⁶ Vládní návrh, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony), ze dne 27. srpna 2014, s.109.

⁵⁷ BUTTLE, Abby. Law and disability: An Introduction to the Social Model of Disability [online]. ohrh.law.ox.ac.uk, 19. února 2018 [cit. 5. dubna 2019]. Dostupné na < <http://ohrh.law.ox.ac.uk/law-and-disability-an-introduction-to-the-social-model-of-disability/>>.

novelizovány, kdy ve vyhlášce došlo k několika změnám lépe odpovídajícím praxi. Jedná se například o flexibilnější používání asistenta podle přesně potřebné míry v konkrétním případě.⁵⁸ Tyto dokumenty splňují požadavek vytyčení cílů, kterých by země měla dosáhnout, jejich existence sama o sobě neznamena bezproblémové naplnění mezinárodních požadavků. Jednotlivé závazky jsou probrány v následujících kapitolách.

⁵⁸ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

3. Závazky ČR vyplývající z Úmluvy CRPD

3.1 Financování

Jednou z povinností státu je vyčlenit dostatečné finanční zdroje k naplnění závazků vyplývajících z mezinárodních lidskoprávních smluv, jejich plnění totiž často odpovídá tomu, kolik prostředků je stát schopen k tomuto závazku vyčlenit či kolik skutečně vyčlení. Ve smyslu čl. 24 Úmluvy CRPD to znamená především přesun prostředků poskytovaných v rámci odděleného vzdělávání směrem k novému systému vzdělávání společného. Výbor v komentáři výslovně uvádí, že „*použití nedostatku zdrojů (...) k ospravedlnění selhání ve snaze pokročit směrem k inkluzivnímu vzdělání porušuje článek 24.*“⁵⁹ K tomu v ČR došlo výše zmíněnou inkluzivní novelou, kterou se poskytování podpůrných opatření žákům se zdravotním postižením stalo nárokovým, podpůrná opatření jsou nezbytnou součástí inkluzivního systému vzdělávání a jako taková musí být poskytována bezplatně.⁶⁰ Vzhledem k tomu muselo dojít k i změně jejich financování.

Zjednodušeně lze současný systém financování společného vzdělávání popsat takto. Podpůrná opatření mají určenou normovanou finanční náročnost dle obecných pravidel uvedených v příloze č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb. (dále jako „vyhláška“), prostředky k jejich zajištění jsou poskytovány ze státního rozpočtu. Normovaná finanční náročnost není stanovena pro pomůcky, které jsou hrazeny dle jiných právních předpisů a pro podpůrná opatření poskytovaná v prvním stupni.⁶¹ Finanční prostředky jsou poskytovány z kapitoly 333 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – z části přímých výdajů *RgŠ územních samosprávných celků*.⁶² V příloze vyhlášky je uveden rozpis jednotlivých podpůrných opatření společně s částkami nutnými k jejich pořízení. Nejedná se o taxativní výčet, ale dále je umožněn výběr další vhodných pomůcek k naplnění náležité podpory v konkrétních případech.⁶³ Tento systém má zajistit spravedlivé rozdělení prostředků dle momentálních potřeb škol, které tak nemohou argumentovat nedostatkem prostředků jako důvodu k odmítnutí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

⁵⁹ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 28.

⁶⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, §16 odst. 1.

⁶¹ Příloha č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² Zákon č. 474/2017 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2018.

⁶³ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Využívaná podpůrná opatření škola vykazuje MŠMT, které údaje shromažďuje a poskytuje správním úřadům v měsíčních intervalech.⁶⁴ Krajské úřady pak poskytnou konkrétní škole prostředky na tato vykázaná podpůrná opatření ve výši uvedené ve vyhlášce. Samozřejmě ne vždy náklady přesně odpovídají realitě, za níž jsou pomůcky pořízeny. V praxi se takto vzniklé přebytky a nedostatky prostředků ve školách vyrovnají, jelikož přebytky z nižší pořizovací ceny pomůcek zůstávají škole.⁶⁵ Tato praxe není upravena v žádném právním předpise, nicméně to uvádí Česká školní inspekce, která provádí inspekci (mimo jiné) procesu implementace společného vzdělávání a dostává se tak přímo do kontaktu s praxí škol.

Ze státního rozpočtu jsou dále financovány i programy, z nichž lze zmínit například projekt „č.133 320 Podpora zajištění vybraných investičních podpůrných opatření při vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami“ z roku 2018.⁶⁶ Ten slouží k zajištění kompenzačních a speciálních pomůcek, které jsou více finančně nákladné, ale mohou škole sloužit dlouhodobě. Na financování programu je vyčleněno celkem 63 milionů Kč.⁶⁷ I tyto pomůcky tak škola bude schopna pořídit a tím přispět k inkluzi dalšího procenta osob do hlavního proudu vzdělávání. Významným zdrojem financí jsou i dotace Evropské unie. Dotace EU z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání jsou poskytovány projektům Národního ústavu pro vzdělávání. Jedná se například o projekt „Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem. Implementace akčního plánu vzdělávání – metodická podpora“ jsou k dispozici dotace ve výši přes 150 milionů korun za celkem pět let trvání projektu. Podobně jako další projekt – „Kvalita-Inkluze-Poradenství-Rozvoj“ má k dispozici podobnou částku.⁶⁸

Při poskytování zdrojů se uplatní několik zásad, které zmiňuje i CRPD. Jsou to zásady efektivit, hospodárnosti a udržitelnosti a princip poskytnutí rozumné míry podpory. Projevem těchto zásad je například předpoklad, že jednou zakoupené speciální učebnice a další pomůcky trvalejšího charakteru bude moci škola používat i pro nově přijaté žáky s podobným postižením, stejně jako je možné půjčování těchto pomůcek mezi školami. ČR se efektivnosti snaží dosáhnout změnami ve financování asistentů pedagoga, jakožto nejnákladnější položky ze seznamu podpůrných opatření. Novelou z roku 2018 byli nově odměňováni dle rozsahu

⁶⁴ Podrobnější postup popisuje MŠMT na <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vykaznictvi-spolecneho-vzdelavani>>

⁶⁵ Česká školní inspekce. Tematická zpráva – vybrané aspekty implementace společného vzdělávání v období 1. pololetí školního roku 2017–2018. Praha, březen 2018, s. 13.

⁶⁶ MŠMT. Rozpočet kapitoly 333 MŠMT na rok 2018 a rozdělení závazných ukazatelů mezi jednotlivé školské úseky. Č. j. MSMT-7560/2018. Praha, duben 2018, s. 55–56.

⁶⁷ Viz. Výzva MŠMT k předložení žádosti o poskytnutí dotace v rámci programu 133 320 Podpora zajištění vybraných investičních podpůrných opatření při vzdělávání dětí, žáků a studentů se vzdělávacími potřebami.

⁶⁸ Tyto projekty a informace o nich zveřejňuje na svých internetových stránkách Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné na <<http://www.nuv.cz/projekty/narodni-projekty>>.

požadovaných služeb, nikoliv dle úvazku.⁶⁹ K dalšímu snižování počtu asistentů i vynaložených zdrojů má dojít v roce 2021 a 2022 (kdy v rozpočtovém výhledu na roky 2021 a 2022 a materiálech k nim z MŠMT se plánuje výrazně snížit počet asistentů pedagoga) To sice je v souladu se zásadou hospodárnosti, nicméně Úmluva CRPD výslovně uvádí, že kroky zpět, za něž lze snížení počtu asistentů považovat, jsou proti Úmluvě.⁷⁰ Bude třeba lépe vyvažovat tyto dva požadavky, aby nedocházelo k omezování práv osob z důvodu nedostatečných prostředků.

V roce 2019 a poté i 2020 došlo ke zvýšení rozpočtu třídám a školám zřízených dle § 16 odst. 9. Tyto školy stojí v opozici k systému inkluzivních všeobecných škol, nicméně se v nich stále vzdělává přes 42 tisíc žáků.⁷¹ V roce 2019 bylo na podpůrná opatření těchto škol poskytnuto cca 1 mld. Kč.⁷² I přes kroky učiněné směrem ke společnému vzdělávání dochází k navyšování rozpočtu škol a tříd speciálních, což odporuje Úmluvě CRPD – je požadován přesun prostředků od oddělených škol co nejvíce směrem k školám inkluzivním.

Dle výše uvedeného česká právní úprava odporuje některým vyjádřením Výboru uvedeným v komentáři, nicméně to lze v současné době a stavu českého vzdělávacího systému považovat za rozumné. Inkluze sta procent osob do jednoho proudu vzdělávání se zdá být utopickou představou⁷³, kterou by nebylo možné dosáhnout ani vynaložením nepřiměřeně velkých částek. Proto snaha státu nalézt rovnováhu plněním lidskoprávních závazků a efektivním vynakládáním prostředků vzhledem k tomu, že se právní úprava v této oblasti dále vyvíjí, lze považovat za řádné progresivní plnění závazků vyplývajících z Úmluvy CRPD.

3.2 Organizace podporující inkluzi

Důležitým principem, který prostupuje celou Úmluvu CRPD, je nezbytná spolupráce mezi státy a občanskou společností za účelem skutečné implementace Úmluvy. Tento přístup souvisí se změnou způsobu nahlížení na záležitosti týkající se osob se zdravotním postižením, ke kterému došlo již při jednáních předcházejících konečnému sepsání návrhu Úmluvy. Zástupci veřejnosti prosadili změnu náhledu na zdravotně postižené osoby „z objektů práva na

⁶⁹ Odůvodnění novely vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění vyhlášky č. 270/2017 Sb.

⁷⁰ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 28.

⁷¹ MŠMT. Principy normativního rozpisu rozpočtu přímých výdajů RgŠ územních samosprávných celků na rok 2019, č. j. MSMT-41631/2018, s. 7.

⁷² Tamtéž, s. 11.

⁷³ Pozn. Průzkumy uvádí, že asi 90 % osob se dá bez nepřiměřeného úsilí vzdělávat společně viz např. <<http://archive.ipu.org/PDF/publications/disabilities-e.pdf>> (str. 84), a ani státy s nejlepšími inkluzivními systémy např. Itálie nevzdělává sto procent osob v jednom proudu.

*subjekty práva se stejnými právy jako všechny ostatní osoby.*⁷⁴ Z tohoto posunu ve vnímání postavení osob se zdravotním postižením vyplynul závazek států prohloubit spolupráci s veřejností při implementování úmluvy.

Spolupráce by měla být navázána se širokou škálou nevládních subjektů, jako jsou média, poskytovatelé služeb, široký okruh organizací, univerzity apod.⁷⁵ Závazek zapojit a zajistit účast veřejnosti státy realizují nejčastěji skrze nevládní organizace (NO), které reprezentují dotčené skupiny. Měly by mít možnost aktivně se zapojit do celého procesu implementace.⁷⁶ V oblasti inkluze by bylo jen obtížně možné vytvářet fungující systém naplňující práva osob se zdravotním postižením ministerstvem pracujícím izolovaně bez spolupráce s ostatními subjekty.

Z výše uvedeného vyplývá, že ČR umožňuje zapojení zástupců veřejnosti do implementace článku 24 Úmluvy, otázkou však zůstává, do jaké míry jsou tyto připomínky a návrhy skutečně brány v potaz při konečném vytváření právních předpisů, což je otázka, kterou je třeba směřovat na samotné zákonodárce.

3.2.1 Nevládní neziskové organizace

Dle komentáře Výboru by NO měly být zapojovány do aktivit směřujících k rozšiřování povědomí široké veřejnosti o právu na inkluzivní vzdělávání.⁷⁷ Tento závazek vyplývá pro státy z čl. 24 ve spojení s čl. 8 Úmluvy, k tomu ČR může velmi účinně využít právě MO, které zde působí. V ČR existuje velké množství organizací, tím je zajištěna dostupnost těchto služeb. Mohou spolupracovat přímo s konkrétními školami, s konkrétními osobami se zdravotním postižením či jejich zákonnými zástupci. To je složitější v menších městech, kde přímo žádná organizace nesídlí, nicméně k vyřešení tohoto problému jsou vyhlášovány projekty, do nichž se školy mohou zapojit.

Konkrétními příklady organizací působících v ČR v oblasti společného vzdělávání jsou například Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání⁷⁸, která sdružuje subjekty, kterých se inkluze dotýká, včetně neziskových organizací – lze ji označit jako zastřešující organizaci. Z organizací s celorepublikovou působností lze jmenovat Ligu lidských práv, mimo výše zmíněné aktivity navíc usiluje o změny v legislativě a věnuje se případům, kdy jsou lidská

⁷⁴ MACKAY, Don. Foreword. In SABATELLO, Maya; SCHULZE, Marianne. (ed.) Human Rights and Disability Advocacy. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 2014, s. 13.

⁷⁵ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 59.

⁷⁶ Tamtéž, bod 7.

⁷⁷ Tamtéž, bod 48.

⁷⁸ Internetové stránky dostupné na <www.cosiv.cz/cs/>

práva porušována.⁷⁹ Na internetových stránkách projektu uvádí, že jejím účelem je „*být pro pedagogy organizací, v níž cítí podporu (...) a pro státní organizace partnerem, který je poradním hlasem pro rozvoj českého školství*“⁸⁰. Inkluzí jako jedním z hlavních témat se zabývají i organizace EDUin informační centrum o vzdělávání⁸¹, dále organizace, které se zabývají konkrétním postižením a hájí práva osob s tímto postižením ve všech oblastech života ve společnosti – tedy i ve vzdělávání např. Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem, z.s.⁸² Tyto organizace znají specifika daného postižení, těžkosti, které může přinést, a tak jsou nejpovolanějšími k poskytnutí pomoci k jejich řešení. Mimo to existuje i velkém množství internetových portálů, které slouží k poskytování informací široké veřejnosti, umožňují zveřejňování aktuálního dění a sdílení a výměnu názorů. Lze jmenovat například portál česká škola, spolupracující i se zaměstnanci škol.⁸³

Otázkou je, zda orgány státu skutečně naplňují svůj závazek s nimi spolupracovat. Jednou z oblastí spolupráce je vytváření strategických dokumentů. Při vytváření návrhu Akčního plánu inkluzivního vzdělávání byla ze zástupců veřejnosti vytvořena odborná skupina.⁸⁴ Podobně i Národní plán inkluzivního vzdělávání je výsledkem spolupráce mezi zástupci veřejnosti a dotčenými resorty. Nevládní organizace byly požádány o příspěvky do Úvodní zprávy zasílané Výboru, čímž tyto organizace dostaly možnost účastnit se hodnocení plnění Úmluvy a spolupracovat přímo s ministerstvem práce a sociálních věcí, který je gestorem implementace Úmluvy v ČR.⁸⁵

Plnění tohoto závazku bylo posíleno v roce 2018, kdy veřejný ochránce práv navázal spolupráci s organizacemi věnující se právům osob se zdravotním postižením a došlo k jmenování poradního orgánu. Jeho členy jsou zástupci z řad lidí s postižením a lidé, kteří se právům těchto osob dlouhodobě věnují.⁸⁶ Tím došlo k nezbytnému posílení plnění principu participace a veřejnost se může zapojit do procesu vytváření inkluzivního systému. Zástupci veřejnosti poskytují zpětnou vazbu vycházející z poznatků z praxe v podobě připomínek

⁷⁹ Internetové stránky dostupné na <www.llp.cz>

⁸⁰ Internetové stránky dostupné na <www.ferovaskola.cz>

⁸¹ Internetové stránky dostupné na <eduin.cz>

⁸² Internetové stránky dostupné na <www.downsyndrom.cz>

⁸³ Internetové stránky dostupné na <<http://www.ceskaskola.cz>>

⁸⁴ Pozn. Jednalo se o zástupce nezávislých organizací jako je např. Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání či Liga lidských práv, tak i o zástupce přímo ze škol základních i z univerzit.

⁸⁵ MPSV. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením [online]. mpsv.cz, citováno 1. února 2020. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>>.

⁸⁶ ŠABATOVÁ, Anna; JAKEŠOVÁ, Romana; SLOVÁČEK, David. Monitorování práv lidí s postižením 2018.- Zpráva veřejné ochránkyně práv jako monitorovacího orgánu pro úmluvu o právech osob se zdravotním postižením. Kancelář veřejného ochránce práv, Omega Design, s. r. o., 2019, s. 7.

k návrhům právních předpisů či například otevřených dopisů⁸⁷ a tím napomáhají kvalitnější implementaci Úmluvy. Z výše popsaného vyplývá, že orgány státu s veřejností do určité míry spolupracují, dále by však měly spolupráci prohlubovat. V kontextu sociálního modelu náhledu na zdravotní postižení Úmluvy by stát měl vynaložit více úsilí při zjišťování názorů osob, kterých se daná legislativa týká.

3.3 Vzdělání pedagogů a pedagogických pracovníků

Kvalitní příprava pedagogů na zavádění nového systému je jedním z větších problémů. Samotní pedagogové pocítují nedostatek dostatečných kompetencí a nepřipravenost školy k vyučování žáků se specifickými potřebami, a to především u závažnějších zdravotních postižení, jako je středně těžké až těžké zdravotní postižení či smyslové postižení.⁸⁸ MŠMT si je toho vědoma a v Akčním plánu inkluzivního vzdělávání 2019-2020 uvádí vzdělávání (a to i postgraduální) pedagogů za jeden z úkolů na něž se zaměřit.⁸⁹ Problém nedostatečné připravenosti pedagogů spatřuje i veřejnost. Za všechny podobné názory lze uvést část stížnosti doručené školnímu ombudsmanovi. V ní si odesílatel stěžuje že „učitelé na běžných školách nejsou odborníci na děti zařazené inkluzí, (proto) nepřinesla nic dobrého ani těmto žákům.“⁹⁰ Samozřejmě zdravotně postižení žáci nejsou homogenní skupinou a pro pedagogy nemusí být snadné přistupovat ke každému z nich jinak. Nicméně jsou jedním z klíčových prvků inkluzivních systémů, a proto musí získat kompetence vést inkluzivní třídu.

Komentář k článku 24 Úmluvy CRPD předpokládá existenci pedagogického vzdělání schopného poskytnout nutnou úroveň schopností pedagogů na všech úrovních od předškolního vzdělání až k vzdělání terciálnímu. Mimo to by vzdělání mělo pedagogy seznámit s „základy lidské rozdílnosti, růstu a vývoje“ a poskytnout schopnosti k „identifikování schopností, vhodných stylů učení a silných stránek každého studenta.“⁹¹ Vzdělání pedagoga v inkluzivním systému tak nutně vyžaduje i získání psychologických schopností. Lze předpokládat, že tyto požadavky se netýkají pouze samotných pedagogů, tyto základní schopnosti a znalosti by měli

⁸⁷ Např. dopis Asociace speciálních pedagogů ČR ze dne 26.11. 2018 ministru školství týkající se kritiky návrhu dlouhodobého záměru 2019–2023. Dostupné na

http://www.aspcr.cz/sites/default/files/otevreny_dopis_ministrovi_skolstvi_asp_cr_listopad_2018.pdf

⁸⁸ MICHALÍK, Jan; BASLEROVÁ, Pavlína; RŮŽIČKA, Michal a kol. Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, s. 98-99.

⁸⁹ MŠMT. Akční plán inkluzivního vzdělávání 2019-2020. Č. j. MSMT-22759/2018-2, 36 s.

⁹⁰ HRZAL, LADISLAV. Školský ombudsman- Informace o činnosti v období 15. prosinec 2017-15. březen 2018, s. 1.

⁹¹ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4, bod 71.

vzděláním získat i další pracovníci působící ve školském systému i přes existenci možných specifických rozdílů v náplni jejich práce.

Úmluva CRDP dále uvádí, že pedagog by měl být schopen komunikovat s žáky v různých formách zahrnující i Braillovo písmo či znakový jazyk.⁹² Zde je nutné se zamyslet, zda se jedná o požadavek, který lze rozumně vyžadovat po všech pedagogických pracovnících. Komentář vůbec nezmiňuje speciální pedagogy. Přitom právě oni by při řádné spolupráci s „běžnými“ pedagogy mohli zajistit komunikaci s žáky v uvedených formách. Toto vynětí speciálních pedagogů „není v pedagogické komunitě vítáno, protože budí dojem, že sám běžný učitel zvládne efektivně uspokojit všechny speciální potřeby žáků se zdravotním postižením.“⁹³ Spolupráce osob podílejících se na vzdělávání je jedním ze základních prvků inkluzivního systému, jehož uplatnění by v této otázce mohlo přispět k vhodnému řešení.

Zákon č. 563/2004 rozlišuje nutnou odbornou kvalifikaci učitelů všeobecných škol a učitelů škol či tříd pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.⁹⁴ V inkluzivním systému by měly studijní programy poskytnout stejné základní kompetence pedagogům bez rozdílů dle typu školy, ve které budou pedagogickou činnost vykonávat. Objevuje se názor, že by měly být povinně zařazeny předměty, které studenty seznámí s principy inkluzivního vzdělávání, naučí ho spolupráci s ostatními subjekty a orientačně diagnostikovat vzdělávací potřeby žáků.⁹⁵ Lze souhlasit, že výuka častější aktivní spolupráce mezi učitelem a dalšími pracovníky jako jsou asistenti pedagoga a psychologové z poraden a center je nezbytná. Učitel v inkluzivním systému by měl také zvládnout inovativními způsoby přizpůsobit metody vyučování dle složení jednotlivých tříd.⁹⁶

Se změnami ve školském systému, který předpokládá změnu přístupu pedagoga, je neméně důležité i postgraduální vzdělání již praktikujících pedagogů. Pedagogičtí pracovníci mají povinnost doplňování a udržování kvalifikace.⁹⁷ Tuto povinnost mohou naplnit účastí na kurzu či semináři.⁹⁸ V rámci každého kraje funguje krajské pracoviště Národního institutu pro další

⁹² Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, Čl. 24.

⁹³ ANASTASIOU, Dimitris; GREGORY, Michael; KAUFFMAN, James M. Article 24: Education. In BANTEKAS, Ilias; ASHLEY STEIN, Michael; ANASTASIOU, Dimistris (ed.) The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, a Commentary. Oxford, New York, 2018, s. 700.

⁹⁴ Zákon 563/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 7.

⁹⁵ LUKAS, Josef. Pracovní návrh předmětů pedagogicko-psychologického modulu (základu). In HAVEL, Jiří a kol. Inkluzivní vzdělávání v pregraduální přípravě pedagogů. Liga lidských práv, 2016, s. 40-41.

⁹⁶ LEWIS, Ingrid; BAGREE, Sunit. Teacher for All: Inclusive Teaching for Children with Disabilities. International Disability and Development Consortium, 2013, s. 13.

⁹⁷ Zákon 563/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. § 24 odst. 1.

⁹⁸ Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.

vzdělávání (NIDV). Z kurzu týkajících se společného vzdělávání poskytovaných NIDV lze jmenovat například: Společné vzdělávání – inkluze v MŠ; Metodika práce asistenta pedagoga; Učíme se společně – společné vzdělávání v pedagogické praxi.⁹⁹ Obvykle se jedná o kurzy jednodenní, je tak otázkou, zda je schopen účastníkům předat potřebné dovednosti v tak komplexní oblasti. Dále se obecně může jednat zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vysoké školy či jiná zařízení. Všechna tato zařízení k uskutečňují další vzdělávání na základě akreditace udělené ministerstvem,¹⁰⁰ to by tak mělo skutečně důkladně posoudit, zda je akreditovaný program schopen toto vzdělávání řádně poskytnout.

Z textu zákona ale nevyplývá povinnost se kurzů účastnit. Další vzdělávání se může uskutečňovat i samostudiem konkrétního pedagogického pracovníka,¹⁰¹ přičemž neexistuje žádný monitorovací a kontrolní mechanismus, kterým by se takto doplněná kvalifikace ověřila. Vzhledem k přetrvávajícím problémům lze soudit, že toto vzdělávání dostatečné není a k zaručení fungování inkluzivního systému je třeba nastavit podmínky pro kvalitnější způsob dalšího vzdělávání pedagogů, které absolvované studium na pedagogických fakultách na inkluzivní systém nepřipravilo.

Pedagogové jsou hlavní subjekt, který zajišťuje požadavek přizpůsobivosti školského systému, jelikož jsou konečným článkem ve školském systému, který nastavená pravidla skutečně aplikuje. Dle čl. 24 odst. 4 Úmluvy CRPD a zjištěními této kapitoly ČR musí dále pracovat na zajištění vzdělání, které bude schopné poskytnout pedagogickým i dalším pracovníkům schopnosti k efektivní práci v inkluzivním systému. Pokud totiž pedagog není schopen pracovat s žáky s rozdílnými individuálními potřebami, nemůže dojít k naplnění práva na vzdělání takového žáka.

⁹⁹ Viz. internetové stránky Národního institutu pro další vzdělávání. Dostupné na <www.nidv.cz>

¹⁰⁰ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 24 odst. 4 a).

¹⁰¹ Tamtéž. § 24 odst. 4 b).

4. Hodnocení a monitorování inkluze

Dalším závazkem vyplývajícím z čl. 24 ve spojení s články 33 a 31 je monitoring dosavadního plnění Úmluvy a hodnocení implementovaných změn. Tyto závazky mají správné implementaci napomoci.¹⁰² Blízké monitorování implementace reforem týkajících se inkluzivního vzdělávání považuje za nezbytné k dosažení požadovaného výsledku i Evropská komise.¹⁰³ Samotný dohled nad dodržováním Úmluvy vykonává Výbor, nezbytnou je však i existence národních monitorovacích a hodnotících mechanismů. Čl. 33 odst. 2 zakotvuje povinnost zřídit orgán, který bude monitorovat naplňování práv osob se zdravotním postižením. V ČR k tomu došlo novelizací zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv přijetím zákona č. 198/2017 Sb., který zakotvil působnost veřejného ochránce v oblasti monitorování práv osob se zdravotním postižením.¹⁰⁴ Vzhledem k tomu, že změny v legislativě jsou v ČR účinné již téměř čtyři roky, lze jejich dopady zhodnotit a případně přijmout změny, které povedou k zefektivnění plnění závazků.

4.1 Zhodnocení naplňování stanovených cílů

Jednou z monitorovaných oblastí je naplňování cílů vytyčených strategickými dokumenty. K zhodnocení naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do 2020 (Strategie 2020) ustanovilo MŠMT expertní skupinu, která měla posoudit stávající stav a upozornit na problémová místa.

Dokument, ve kterém expertní skupina zveřejnila svá zjištění (dále jako „Zpráva“) se věnuje zhodnocení Strategie 2020 jako celku, ale problémy, které odhalila se dotýkají celé oblasti vzdělávání, tedy i vzdělávání společného. Konkrétně problém MŠMT s vedením diskuze s veřejností je v oblasti inkluze velmi aktuální, neboť inkluzivní systém počítá s propojením, komunikací a spoluprací různých aktérů. Pro MŠMT by to znamenalo v první řadě sběr dat, jejich zpracování a následné šíření mezi širokou veřejnost, což by mohlo napomoci překonat přetrvávající nedůvěru veřejnosti týkající se inkluzivního systému.

Překážkou k uskutečnění je absence dostatečných monitoracích mechanismů a výzkumů, stejně tak jako zázemí, v nichž by se uskutečnila analýza získaných dat.¹⁰⁵ Zpráva navrhuje zavedení stálého PR pracoviště při MŠMT, které by mimo jiné mohlo chystané změny včas

¹⁰² Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4. Bod 63 f), g).

¹⁰³ European Commission, Education and Training Monitor 2018 Country analysis. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 62.

¹⁰⁴ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů. § 1 odst. 7.

¹⁰⁵ Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, usnesení vlády č. 538 ze dne 9. července 2014, Dostupné na <http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf>, s. 55.

prezentovat veřejnosti.¹⁰⁶ Lze souhlasit, že zvláště v případech značných systémových změn, jakou zavedení inkluzivního systému nepochybně je, by trvale působící pracoviště poskytující informace a doporučení přispělo k správné implementaci a snad i k větší důvěře veřejnosti.

K cílům zaměřeným výlučně na společné vzdělávání uvádějí, že současný způsob jeho financování považují za problémové - „*problémem je vysoká finanční náročnost zvoleného modelu, resp. nedostatečné regulatorní mechanismy na úrovni krajů, které vytváří finanční závazky pro MŠMT, aniž by mohlo přímo ovlivňovat pravidla a podmínky čerpání peněz.*“¹⁰⁷ To může souviset s nedostatečným předběžným ověřením modelu společného vzdělávání (rovněž vytýkáno ve Zprávě), stejně tak jako s nedostatkem komplexních empirických dat. Je nutno podotknout, že finální verze rozebírané Zprávy vyšla v prosinci roku 2017, od té doby v oblasti financování proběhly určité změny (viz. kapitola financování inkluze).

K poskytování služeb poradenských zařízení uvádí, že by mělo dojít ke zlepšení zejména územní dostupnosti, a to vznikem nových zařízení či vznikem odloučených pracovišť. Všechna zařízení by potom měla být obsazena odborným personálem schopným flexibilně reagovat na konkrétní legislativní změny a získávat nezbytné další kompetence dle nejnovějších poznatků v oblasti.¹⁰⁸ Opět je nutno uvést, že ministerstvo již od doby zveřejnění finální verze Zprávy provedlo navýšení personálních kapacit ŠPZ, lze tak usuzovat, že si je problému v oblasti vědomo a bude dostupnost dále zlepšovat. Lze se domnívat, že i tato Zpráva přispěla k změnám, které od roku 2017 proběhly, a přispěla tak k plnění závazku vyhodnocování nastavených cílů s účelem zlepšování kvality naplňování práv osob se zdravotním postižením.

4.2 Česká školní inspekce

Česká školní inspekce (dále jako ČŠI) je organizační jednotkou státu, která se věnuje inspekční činnosti a hodnocení vzdělávací soustavy.¹⁰⁹ Ve školním roce 2017/2018 ČŠI provedla inspekční činnost ve vybraných školách a ŠPZ, a to jak formou prezenční inspekční činnosti, tak i šetřením pomocí dotazníků k doplnění podrobnějších informací o funkci asistenta pedagoga. V oblasti společného vzdělávání kontroluje především naplňování zákonných požadavků a jejich efektivitu v praxi. V této činnosti pokračovala i ve školním roce 2018/2019, navázala tak na svou činnost prováděnou v předchozích letech. Dále kontroluje plnění

¹⁰⁶ Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, usnesení vlády č. 538 ze dne 9. července 2014, Dostupné na <http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf>, s. 60.

¹⁰⁷ STUHLÍKOVÁ, Iva a kol. Hodnocení naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. 10. prosince 2017, s. 12.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 26.

¹⁰⁹ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 173 odst. 1 a § 174 odst. 1.

povinností školských poradenských zařízení,¹¹⁰ což zajišťuje další možnost kontroly a zvyšuje právní jistotu dotčených osob. Data, která ČŠI shromažďuje, lze považovat za plnění závazku dle čl. 31 odst. 1, tedy povinnost státu shromažďovat statistická data a výsledky výzkumů.

ČŠI zjistila, že v části kontrolovaných mateřských škol docházelo při výuce k oddělování dětí se zdravotním postižením. Pokud k tomu docházelo, bylo to vyvoláno legitimní potřebou udržet jeho pozornost, či potřebou ostatních dětí nebýt takovým dítětem rušen.¹¹¹ Vždy se musí brát v úvahu nejlepší zájem dítěte, jehož posouzení spočívá v zhodnocení všech elementů konkrétní situace a následného rozhodnutí, které opatření bude schopno tento zájem naplnit nejlépe.¹¹² Lze předpokládat, že nejlepšímu zájmu dítěte se zdravotním postižením v inkluzivní třídě by často přispělo snížení počtu žáků. V současné době, kdy jsou kapacity školních tříd ve většině případů maximálně naplněny, by k vytvoření optimálních podmínek muselo dojít ke změně legislativy, jelikož současná právní úprava nedovoluje dostatečné snížení počtu žáků. Pokud by došlo k změně a bylo by umožněno snížit počet žáků podle potřeby i jediného žáka, snížila by se nutnost jej při výuce oddělovat. Zároveň by však muselo dojít k navýšení počtu tříd a tím by se zvýšily požadavky na kapacity školních budov a na počet pedagogů, což lze označit jako dlouhodobější závazek.

Co se týká inspekce ve školách základních, zjistila ČŠI, že od předchozího roku došlo k navýšení poskytování PO 1. stupně bez vypracování plánu pedagogické podpory o 21,2 %, celkem je jich využíváno v 61 % navštívených škol.¹¹³ Dochází tak k postupnému adresování problému, na který upozornila i expertní skupina ve zprávě zmíněné výše, tedy problém nedostatečné kvality průběhu výuky v inkluzivní třídě.¹¹⁴ S průběhem času tak lze pozorovat zvyšování kvality výuky osob se zdravotním postižením, pro niž je nutné určité přizpůsobení výuky, nicméně u nichž se nevyžaduje posouzení jejich zdravotního stavu a schopností školským poradenským zařízením. Konkrétní pedagogové (případně s pomocí jiných subjektů působících na dané škole) jsou schopni zohlednit při výuce individuální potřeby přítomných žáků. Právě tento přístup je jedním ze základních principů inkluzivního vzdělávání. Další

¹¹⁰ Česká školní inspekce. Čj.: ČŠIG-2727/18-G21. Plán hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2018/2019, příloha č. 2. Schváleno MŠMT 3. července 2018, s. 2-5.

¹¹¹ ZATLOUKAL, Tomáš a kol. Kvalita a efektivita vzdělání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018 – výroční zpráva České školní inspekce. Praha, Česká školní inspekce, 2018, s. 32.

¹¹² UN. Committee on the Rights of the Children, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). CRC/C/GC/14. 29. května 2013, s. 12.

¹¹³ ZATLOUKAL, Tomáš a kol. Kvalita a efektivita vzdělání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018 – výroční zpráva České školní inspekce. Praha, Česká školní inspekce, 2018, s. 67.

¹¹⁴ STUHLÍKOVÁ, Iva a kol. Hodnocení naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. 10. prosince 2017, s. 6.

výhodou je snížení administrativní zátěže,¹¹⁵ což byl jeden z často vytýkaných problémů nové právní úpravy.

Zlepšování v naplňování požadavků práva na inkluzivní vzdělávání na základních školách lze spatřovat i v dalších zjištěních ČŠI. 83,4 % škol plně uplatňuje doporučení ŠPZ¹¹⁶, což je důkazem postupu ve fungující spolupráci mezi těmito subjekty a naplnění účelu ŠPZ. ČŠI také hodnotila účinnost poskytované podpory žákům s potřebou podpůrných opatření a uvádí, že celkem 86,2 % škol poskytuje dostatečně účinnou podporu.¹¹⁷ Dle tohoto údaje jsou podpůrné prostředky, které jsou vymezeny v právních předpisech a které jsou ve školním systému využívány, schopny ve většině případů tuto účinnou podporu zajistit, nicméně je nutné podporu dále zlepšovat.

Co se týče vzdělávání na úrovni středních škol, jsou potřeby žáků se SVP zohledňovány již při přijímání k němu,¹¹⁸ k čemuž mohou využít výčtu uvádějícím typy uzpůsobení podmínek při konání přijímacích zkoušek, který vydalo MŠMT v metodickém doporučení.¹¹⁹ Oblast pomoci při výuce však vyžaduje důslednějšího dodržování právních předpisů – ČŠI zjistila, že *„více než na pětinu škol byly zjištěny nedostatky, přičemž v desetině škol šlo o porušení právního předpisu.“*¹²⁰ Při srovnání se základními školami je patrné nižší využívání PO při výuce. V základních školách nebyly PO při výuce zdravotně postižených žáků využívány v cca 29 % času výuky, ale na středních školách již v cca 55 %.¹²¹ Tento rozdíl nemůže být ospravedlněn odlišnou právní úpravou, protože pro základní i střední stupeň škol platí totožné předpisy.

ČŠI také vydala zprávu, ve které se zaměřuje pouze na oblast společného vzdělávání. V ní uvádí, že v 11 % navštívených škol se tyto školy domnívaly, že doporučení ŠPZ nejsou u konkrétního žáka dostačující.¹²² Zákonodárce by měl školám v těchto případech poskytnout možnost doplnit či rozšířit podpůrná opatření doporučovaná ŠPZ. Škola je nepochybně s konkrétním žákem častěji v kontaktu a na základě zkušeností s ním lze předpokládat

¹¹⁵ ZATLOUKAL, Tomáš a kol. Kvalita a efektivita vzdělání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018 – výroční zpráva České školní inspekce. Praha, Česká školní inspekce, 2018, s. 67.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž, s.114.

¹¹⁹ MŠMT. Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro zajištění podmínek konání jednotné přijímací zkoušky uchazečů se speciálními vzdělávacími potřebami. Č.j. MSMT-21506/2017-1, Praha 16. listopadu 2017, příloha č. 1.

¹²⁰ ZATLOUKAL, Tomáš a kol. Kvalita a efektivita vzdělání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018 – výroční zpráva České školní inspekce. Praha, Česká školní inspekce, 2018, s. 114.

¹²¹ Tamtéž, s.115 a s. 67.

¹²² Česká školní inspekce. Tematická zpráva – vybrané aspekty implementace společného vzdělávání v období 1. pololetí školního roku 2017–2018. Praha, březen 2018, s. 5.

kvalifikaci k posouzení jeho potřeb, což se jeví jako vhodné doplnění odborného posouzení ŠPZ. Tento předpoklad vychází opět z principu spolupráce, který se prolíná celou oblastí inkluzivního vzdělávání.

4.3 Zahraniční hodnocení české právní úpravy

Vzhledem k tomu, že právo na inkluzivní vzdělávání je závazkem vyplývajícím z mezinárodního práva, není jeho implementace monitorována pouze národními orgány. Stát má povinnost podávat pravidelné zprávy Výboru, který je monitorovacím orgánem pro Úmluvu CRPD. Tyto zprávy by měl stát zasílat každé dva roky. ČR měla novou zprávu zaslat v roce 2019, k tomu však nedošlo¹²³ a ČR by tak měla tuto povinnost splnit v letošním roce.

K české právní úpravě v oblasti společného vzdělávání se vyjádřil i Evropský komisař pro lidská práva. Konkrétně se jeho dopis adresovaný předsedovi vláda a ministrowi MŠMT týkal návrhu novely vyhlášky č. 27/2016 Sb. Účelem návrhu této novely bylo adresovat finanční a administrativní zátěži systému a kladla si za cíl tuto zátěž snížit. Komisař uvedl, že „*změny nemůžou být na úkor práva dětí na inkluzivní vzdělávání.*“¹²⁴ Způsob, jakým měla novela tento cíl realizovat, lze totiž považovat za krok zpět na cestě k inkluzivnímu systému vzdělávání, především kvůli zrušení prioritního vzdělávání všech žáků v hlavním proudu vzdělávání.

V kritice návrhu této novely nebyl sám. Dle návrhu mělo dojít k vypuštění § 19 odst. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb., ve kterém je uvedena priorita vzdělávání všech žáků ve všeobecných školách. V odůvodnění návrhu tento paragraf považují za duplicitní k textu zákona a jako takový jej nepovažují za nezbytný i v textu vyhlášky.¹²⁵ S tím nesouhlasí ministerstvo zdravotnictví, které požadovalo tento paragraf zachovat, kvůli jeho vlivu na interpretaci souvisejících ustanovení a také jej považuje za „*ustanovení promítající do národní úpravy závazek vyplývající z mezinárodní právní úpravy.*“¹²⁶ Tyto připomínky přispěly nepřijetí návrhu novely. Bude třeba najít jinou cestu k vyřešení přetrvávajících problémů, která nebude porušovat závazky ČR ani práva osob.

¹²³ Viz.

<https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=CZE&Lang=EN>

¹²⁴ MIJATOVIC, Dunja-Commissioner for human rights. ComHR/DM/sf 094-2018. Štrasburg, 19. prosince 2018. s.1.

¹²⁵ Odůvodnění novely vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění vyhlášky č. 270/2017 Sb.

¹²⁶ Připomínky k materiálu s názvem: návrh vyhlášky, kterou se mění vyhláška č. 27/2016 sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Čj. MŠMT 12051/2018, Čj. MZDR 48311/2018, s. 3-4.

Inspiraci lze čerpat z evropských zemí, které mají zavedený inkluzivní systém déle než ČR – například z Itálie, která má zavedený inkluzivní systém již několik desítek let. V Itálii v podstatě neexistují segregované či speciální třídy a školy. Naprostá většina žáků se vzdělává ve všeobecných školách, přičemž v roce 2010 se odděleně vzdělávalo méně než 1 % žáků.¹²⁷ Vzhledem k tomu, že inkluzivní systém je v Itálii implementován již dlouhou dobu, stal se tento způsob vzdělávání všeobecně přijímaným a panuje přesvědčení, že je v nejlepším zájmu pro všechny, kterých se týká.¹²⁸ V příkladu Itálie tak lze spatřovat možnou budoucnost i pro Českou republiku, kdy s delším odstupem od implementace změn by měl být systém společného vzdělávání přijímán společností bez větších problémů.

Pokrok České republiky uznala jako pozitivní Evropská komise. Dle ní došlo k adresování specifických upozornění poskytnutých ČR a došlo k posílení kapacit vzdělávací soustavy k inkluzivnímu vzdělávání a zároveň hodnotí dopad dosavadních reforem jako celkově pozitivní.¹²⁹ Stejně se Komise vyjádřila již v předchozím roce, kdy potvrdila posílení poskytované podpory pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami.¹³⁰ V tomto dokumentu dále uvedla, že „*dlouhodobý úspěch reforem bude záležet na dostupnosti udržitelného financování a adekvátního vzdělání pedagogů a asistentů pedagoga.*“¹³¹ Vzhledem k rozsáhlosti změn ve školském systému bude třeba pokračovat v monitorování a vyhodnocování i v dalších letech.

4.4 Veřejný ochránce práv

Veřejný ochránce práv (VOP) se k inkluzi vyjadřuje v pozitivním smyslu. Školský systém, který odděluje různé skupiny osob považuje za „*jednu z nejhorších forem diskriminace.*“ System, který je momentálně v ČR považuje za systém s potenciálem k odstranění všech forem nerovností. Za velký problém však považuje odmítavý přístup některých rodičů (lze doplnit, že podobné platí i o přístupu části veřejnosti). Odcizování rodin a jejich neúčast na školních

¹²⁷ KANTER, S. Arlene, DAMIANI L. Michelle, FERRI, A. Beth. The Right to Inclusive Education Under International Law: Following Italy's Lead. *Journal of International Special Needs Education*, Květen 2014, roč. 17, č. 1, s. 27.

¹²⁸ Tamtéž, s. 26–27.

¹²⁹ Evropská komise. Pracovní dokument útvarů komise. Zpráva o České republice 2019. Brusel, 4. dubna 2019, s. 4-5.

¹³⁰ European Commisison. Commission staff working document-Country Report Czech Republic 2018, 2018 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011). Brusel, 7. března 2018, s. 24.

¹³¹ Tamtéž, s. 27.

aktivitách považuje za překážku ke skutečnému inkluzivnímu přístupu.¹³² Řešením by mohlo být „*zvýšování povědomí o výhodách inkluzivního vzdělávání a vysvětlení, že rozmanité třídy zvyšují úspěchy dětí*“¹³³ ze strany vlády.

Otázkou ovšem zůstává, zda toto teoretické, abstraktní vysvětlení ze strany MŠMT bude stačit k přesvědčení rodičů. K řešení by mohla napomocť prohloubení spolupráce orgánů státu s nevládními organizacemi zmíněnými v předchozí kapitole, jak to ostatně předpokládá i Úmluva CRPD. Ty mají totiž možnost častého osobního kontaktu s konkrétními osobami a tím mohou být v lepším postavení k rozšiřování povědomí o výhodách vzdělávání všech žáků ve všeobecných školách. Stejně tak i sám VOP může v tomto směru přispět, např. doporučil rozšíření kapacit ŠPZ,¹³⁴ což MŠMT následně provedlo. Činnost VOP tak přispívá ke změnám, a to i bez právní závaznosti jeho doporučení.

Obecně dle dosavadních zjištění lze shrnout, že v naplňování závazků v oblasti inkluzivního vzdělávání je ČR na správné cestě, ale přetrvávají problémy, které se musí adresovat pro dlouhodobé udržení a další zlepšování současného stavu. Jedná se především o nalezení způsobu, jak snížit administrativní zátěž školních pracovníků při vykazování PO a zlepšování kvalifikace těchto pracovníků pro práci v inkluzivním systému.

¹³²ŠABATOVÁ, Anna; NIELSE, Muižnieks. Nevzdávejme se inkluze [online]. ochrance.cz, 2. ledna 2018 [cit. 25. května 2019]. Dostupné na <<https://www.ochrance.cz/diskriminace/aktuality-z-diskriminace/aktuality-z-diskriminace-2018/nevzdavejme-se-inkluze/>>.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ ŠABATOVÁ, Anna. Doporučení veřejné ochránkyně práv ke zlepšení dostupnosti sociálních služeb. Č.j. KVOP-39295/2018, 18. září 2018, s. 3.

5. Podpůrná opatření

Předchozí kapitoly byly zaměřeny na strukturální změny systému, které umožnily zařazení i žáků zdravotně postižených do vzdělávání ve všeobecných školách. Aby jim tento systém zabezpečil rovné podmínky a tím naplnil práva těchto osob a požadavek nediskriminace, je třeba individuálních modifikací, které faktické nerovnosti vyváží. Tyto modifikace musí v každém individuálním případě „osobám se zdravotním postižením zajistit užívání či výkon všech lidských práv a základních svobod na rovném základě s ostatními osobami.“¹³⁵ Jejich cílem přitom není pouze rovnost formální, neboť ta faktické nerovnosti nevyrovnává. Je nutné směřovat k faktické rovnosti, díky které je všem osobám umožněno dosáhnout stejných možností.¹³⁶ Proto nestačí zařazení žáků do jednotného typu škol, ale v rámci nich k nim musí být přistupováno dle jejich potřeb.

K zajištění rozumné míry podpory může každý stát využít prostředky, které jsou nejvhodnější v daném státě a jeho existujícím systému za podmínky, že tento přístup je schopen zabezpečit výše zmíněné požadavky na rovnost všech osob. Rozumná míra podpory je interpretována jako individuální opatření cílené na konkrétního žáka.¹³⁷ Spolu se změnami cílenými na změny systému, které umožní i zdravotně postiženým osobám přístup do všeobecných škol (probranými v předchozích kapitolách) vytváří podmínky pro existenci inkluzivního vzdělávání. V ČR jsou tato individuální opatření nazývána podpůrná opatření.

Od podpůrných opatření je třeba odlišit závazek zajistit přístupnost školního systému, který vyplývá z čl. 24 ve spojení s čl. 9 odst. 1 (a) CRPD. Přístupnost je zaměřená nikoliv na konkrétního jednotlivce, ale na celé skupiny zdravotně postižených osob. Jedná se o jakýsi standard, který stát musí zajistit jako povinnost ex ante.¹³⁸ Nejdůležitější je zajistit přístup do školních budov. V ČR jsou školy, předškolní a školská zařízení stavbou občanského vybavení,¹³⁹ musí tak být zajištěn bezbariérový přístup k nim. Nově vznikající školy musí vznikat na základě těchto požadavků. U již existujících škol bez možnosti bezbariérového přístupu, u nichž není technicky možné jej dodatečně zřídit, musí být bezbariérový přístup

¹³⁵ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 2.

¹³⁶ BECO, De Gauthier. The Right To Inclusive Education According to the Article 24 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Background, Requirements and (Remaining) Questions. Netherlands Quarterly of Human Rights, 2014, roč. 32, č. 3, s.278-279.

¹³⁷ BECO, de Gauthier, Transition to Inclusive Education Systems According to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Nordic Journal of Human Rights, 2016, roč. 34, č. 1, s. 43.

¹³⁸ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 2: článek 9: Přístupnost. 22. května 2014, CRPD/C/GC/2, bod 25.

¹³⁹ Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, ve znění pozdějších předpisů. § 6 odst. 1 f).

možný alespoň ve vstupním podlaží, ve kterém musí být možno využívat všechny služby v budově poskytované.¹⁴⁰ V případě škol je tedy přípustné zajistit přístup tělesně postiženému žákovi jen na vstupní podlaží, jestliže na něm budou umístěny všechny doprovodné služby.

5.1 Obecně o poskytování podpůrných opatření

Poskytování podpůrných opatření osobám zdravotně postiženým je v antidiskriminačním právu jakousi specifickou výjimkou, jelikož obecně je povinnost nediskriminovat naplněna pasivně, tedy spočívá ve zdržení se odlišného vystupování k určitým skupinám osob či jednotlivci na základě diskriminačního důvodu. Zde se však předpokládá aktivní povinnost přijmout a poskytovat podpůrné opatření.¹⁴¹ Jedině tak může dojít k překonání faktických překážek a zajištění všech práv zdravotně postižených osob.

V souvislosti s poskytováním individualizované podpory se objevuje i názor, že se jedná jen o mezistupeň, který má naplňovat právo na inkluzivní vzdělávání do doby, než bude dosaženo skutečné inkluze. Ta spočívá v existenci systému, který bude natolik flexibilní, že na něm budou moci participovat všichni žáci bez výjimky.¹⁴² Je ovšem otázkou, zda teoretický závazek k vytvoření takového systému je realizovatelný. Vzhledem k rozmanitosti případů by bylo velmi těžké až nemožné pro zákonodárce nastavit způsob vzdělávání, který by skutečně byl nejvhodnějším způsobem výuky pro sto procent žáků. Žáci se zdravotními postiženími pravděpodobně vždy budou vyžadovat poněkud odlišný přístup, v opačném případě by mohlo dojít k nedostatečné podpoře těchto žáků, a k zbytečnému zatěžování žáků bez zdravotního postižení, kterým dosavadní způsob vzdělávání vyhovuje.

PO, která byla pro konkrétního žáka doporučena, jsou nároková a jako taková poskytována bezplatně.¹⁴³ Před novelou školského zákona z roku 2016 byla sice stanovena povinnost všeobecným školám přijmout všechny žáky ze spádové oblasti a poskytovat zdravotně znevýhodněným žákům potřebnou podporu,¹⁴⁴ nicméně reálně tato podpora nebyla poskytována v nezbytné míře, a to především kvůli nedostatečným finančním zdrojům. Stát má

¹⁴⁰ Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, ve znění pozdějších předpisů. § 6 odst. 2 a odst. 3.

¹⁴¹ ŠAMÁNEK, Jiří. Povinnost přijmout přiměřené opatření. In KOTÁSEK, J. a kol. (ed). Dny práva 2012 – Days of Law 2012. Část I.-Antidiskriminační zákon tři roky poté. Brno, Masarykova univerzita, 2013, s. 222.

¹⁴² LORD, Philippe. Access to Inclusive Education for Students with High-Functioning Autism: A Critical Analysis of Canada's Compliance with the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Canadian Journal of Disability Studies (Forthcoming). 2020, roč. 9, č. 1, s. 6.

¹⁴³ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 16 odst. 1.

¹⁴⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) účinnost od 1. ledna 2005. § 36 odst. 7.

povinnost poskytovat bezplatné primární a sekundární vzdělání a poskytování podpůrných opatření, i přes jejich možnou finanční nákladnost, nesmí znamenat dodatečné náklady pro žáky se zdravotním postižením.¹⁴⁵ Například v roce 2013/2014 bylo zjištěno, že školy musely čerpat prostředky nezbytné k zajištění podpory z různých zdrojů, a to částečně i od rodičů zdravotně postižených žáků,¹⁴⁶ což bylo nepochybně porušení této povinnosti.

5.2 Podpůrná opatření prvního stupně

Podmínky k poskytnutí podpůrných opatření a jejich příkladné výčty jsou stanoveny v příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016. Jednotlivá podpůrná opatření jsou rozčleněna do pěti stupňů dle intenzity podpory, kterou poskytují. Poskytnutí PO prvního stupně, tedy PO nejmenší intenzity, jsou v kompetenci konkrétní školy. Slouží k vyrovnání mírných obtíží žáků, vyhláška zmiňuje problémy s „*pomalejším tempem práce, drobné obtíže ve psaní, čtení, počítání, problémy se zapomínáním, obtíže s koncentrací atd.*“¹⁴⁷ K vyrovnání těchto obtíží postačí úprava přístupu k žákovi, není třeba poskytnutí speciálních vzdělávacích pomůcek či účast dalších pedagogických pracovníků k začlenění osob s těmito obtížemi, což vysvětluje skutečnost, že tento stupeň PO jako jediný nemá normovanou finanční náročnost.¹⁴⁸

K využívání PO prvního stupně musí škola zpracovat plán pedagogické podpory pro konkrétního žáka, s tímto plánem následně musí škola seznámit i zákonného zástupce žáka.¹⁴⁹ Z textu vyhlášky nevyplývá nezbytnost souhlasu zákonného zástupce s poskytováním PO prvního stupně. U PO prvního stupně dochází k pravidelnému vyhodnocování vhodnosti využívaných PO k naplnění stanovených cílů, tedy k vyrovnání faktických nerovností ve vzdělávání. K prvnímu zhodnocení musí dojít nejpozději po 3 měsících od zahájení jejich poskytování.¹⁵⁰ Tím se zajišťují aktuální informace o zdravotním stavu žáka a v návaznosti s tím dochází k úpravě poskytovaných podpůrných opatřeních.

¹⁴⁵ Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 2: článek 9: Přístupnost. 22. května 2014, CRPD/C/GC/2, bod. 24.

¹⁴⁶ Česká školní inspekce. Tematická zpráva: Podpora inkluzivního vzdělávání v základních a středních školách ve školním roce 2012/2013. Č.j.: ČŠIG-1719/14-G2, Praha, 2014, s. 9.

¹⁴⁷ Příloha č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. §2 odst. 1

¹⁴⁹ Tamtéž, §10 odst. 6.

¹⁵⁰ Tamtéž, § 10 odst. 5.

5.3 Role školských poradenských zařízení při poskytování podpůrných opatření

Školská poradenská zařízení (ŠPZ) nejsou samostatnou organizací, ale jsou součástí školské vzdělávací soustavy, jedním z druhů školských zařízení, které poskytují služby se vzděláváním související.¹⁵¹ ŠPZ mají klíčovou roli při posuzování speciálních potřeb žáků a s tím související přiznávání nutných podpůrných opatření.¹⁵² Činnost ŠPZ specifikuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb a školských poradenských zařízeních. Ta dělí ŠPZ na dva typy – pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum.¹⁵³ Centra se dále dělí dle zaměření na jednotlivá postižení, k určení (mimo jiné) nutných podpůrných opatření má každé takové centrum konkrétní vhodné nástroje.¹⁵⁴ Tím stát zajišťuje skutečně legitimní posouzení zdravotního stavu a zjištění schopností v každém konkrétním případě.

Pokud je nutné konkrétnímu žákovi poskytnout větší míru podpory, poskytne se podpůrné opatření druhého až pátého stupně. Děje se tak na základě doporučení školského poradenského zařízení,¹⁵⁵ které tak v této oblasti má významnou roli.

V souvislosti se poskytováním služeb poradenských zařízení je třeba posoudit několik souvisejících aspektů. Jedním z nich je otázka závaznosti doporučení ŠPZ. V důvodové zprávě zákonodárce k doporučení ŠPZ uvádí: „*Doporučení musí být školou respektováno, má-li škola postupovat de lege artis. To znamená, že škola sice může zvolit jiná podpůrná opatření, než jsou doporučena školským poradenským zařízením, musí se ale jednat o opatření stejného stupně. Zároveň volba jiného podpůrného opatření nesmí odporovat zájmu žáka (při jehož posuzování nelze odhlížet od doporučení školského poradenského zařízení).*“¹⁵⁶ Doporučení tak nemusí být respektováno doslova bez možnosti se odchýlit, škola je však limitována výběrem PO ze stejné úrovně. Pokud škola nesouhlasí, je oprávněna k podání žádosti o revizi (viz dále).

U PO druhého až pátého stupně už je nezbytný souhlas zákonného zástupce, především kvůli nezbytnosti předchozího posouzení žáka ŠPZ a z toho vyplývající nutnosti poskytnutí

¹⁵¹ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 7.

¹⁵² Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. § 11.

¹⁵³ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. § 3.

¹⁵⁴ Příloha č. 2 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. § 2.

¹⁵⁶ Vládní návrh zákona 82/2015 ze dne 27. srpna 2014, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Sněmovní tisk 288/0, část č. 1/6, s. 85.

součinnosti. Otázkou je, zda postačí souhlas jednoho zákonného zástupce, pokud druhý nesouhlasí. Obecně dle občanského zákoníku „*jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.*“¹⁵⁷ Platí tedy tato vyvratitelná domněnka a výslovného souhlasu obou rodičů bude třeba jen v případě pochybností, zda došlo k vzájemné dohodě obou zákonných zástupců.

Přístup k poradenským službám ŠPZ má i sám žák či jeho zákonný zástupce,¹⁵⁸ podmínkou využívání ŠPZ je součinnost žadatele.¹⁵⁹ Vzhledem k tomu, že ŠPZ je specializovaným orgánem k diagnostice žáků a následnému poskytnutí musí být přístup k nim umožněn i bez doporučení školy. Nedojde tak k porušení práv žáků, ke kterému by mohlo dojít nesprávným rozhodnutím školy nedoporučit žákovi poradenské služby ŠPZ.

Zprávu ŠPZ o vyšetření a doporučení PO je možno na žádost podrobit revizi, jestliže existují pochyby o správnosti závěru ŠPZ.¹⁶⁰ Pokud má žák či zákonný zástupce i po revizním posouzení pochybnosti o správnosti, může se obrátit na soud. Tento postup odpovídá právu na spravedlivý proces, přístupem k soudu je v co nejširší míře zaručena ochrana práv, jelikož dojde k posouzení případu nezávislým a nestranným orgánem a tím se zvýší i právní jistota žáků a jejich zákonných zástupců.

5.4 Zásady při poskytování podpůrných opatření

Bezplatné poskytování podpůrných opatření vyžaduje od státu vyčlenění dostatečných prostředků k jejímu zajištění. Zároveň však v souladu se zásadou hospodárnosti nemůže docházet k neúčelnému „plýtvání“ těchto prostředků. Využívání PO tak musí fungovat dle určitých principů, který zajistí jak naplnění nejlepších zájmů žáků a jejich práv, tak ochranu zájmů státu. Tyto principy byly využity i při vytváření návrhu novely školského zákona.¹⁶¹

Zásada subsidiarity se uplatní při rozhodování, zda je nutný vyšší stupeň PO. Zásada subsidiarity se dá vyjádřit jako „*pravidlo volby toho nejméně náročného podpůrného opatření, které lze k dosažení účelu využít. Nejde jen o náročnost z hlediska školy, ale také o dopady na*

¹⁵⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. § 876 odst. 3.

¹⁵⁸ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. § 11 odst. 3.

¹⁵⁹ Tamtéž, § 12 odst. 2.

¹⁶⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 16b.

¹⁶¹ Vládní návrh zákona 82/2015 ze dne 27. srpna 2014, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Sněmovní tisk 288/0, část č. 1/6, s. 84-86.

žáka.¹⁶² Ve školském zákoně je tato zásada vyjádřena v § 16 odst. 3. Pokud například postačí využití PO prvního stupně, poskytne se právě to a není nutné žáka podrobovat diagnostice v ŠPZ, která by byla nutná k poskytnutí vyššího stupně PO – tím se zmírní dopady na žáka.

Se zásadou subsidiarity úzce souvisí i další zásada – zásada přiměřenosti. Projevem zásady přiměřenosti je poskytnutí vždy toho podpůrného opatření, které odpovídá momentální přiměřené potřebě žáka a s tím související ukončování poskytování již nepotřebných podpůrných opatření.¹⁶³ Ke stejnému cíli slouží zásada účelnosti, tedy pokud podpůrné opatření již neplní svůj účel, má být jeho využívání ukončeno. Velmi podobnou zásadou je i zásada inkluze, která vyjadřuje přednost využívání podpůrných opatření, která žáka nevyčleňují z všeobecných škol, umožňují mu vzdělávat se společně s žáky bez zdravotního postižení.¹⁶⁴

Na rozdíl od předchozích zmíněných zásad, které sloužily především k ochraně zájmů žáků, zásada průkaznosti slouží k zajištění legitimacy při poskytování podpůrných opatření. Dle této zásady „*musí být prokazatelné, jak byla u žáka zjištěna potřeba podpory a z jakých důvodů byla vybrána konkrétní úroveň a forma podpory.*“¹⁶⁵ Zásada průkaznosti se projevuje u PO prvního stupně nutností zpracování plánu pedagogické podpory a u PO vyšších stupňů podmínkou diagnostiky specializovaným orgánem jako předpokladu pro jejich využívání.

Nepřiměřené omezování rozsahu potřebné podpory porušuje závazky vyplývající pro státy z Úmluvy CRPD. Příkladem porušení tohoto závazku je případ, který řešil italský ústavní soud. V tomto případě došlo ke snížení poskytované podpory žáku se závažným zdravotním postižením z původních 25 hodin na 12 hodin. Italský ústavní soud došel k názoru, že takové nastavení limitů bez zvážení situace jednotlivce je protiústavní, přičemž tento požadavek byl v italské ústavě zakotven na základě článku 24 odst. 2 c) Úmluvy CRPD.¹⁶⁶ V ČR k tomuto porušování spíše nedochází – v roce 2017/2018 zjistila ČŠI nedodržení doporučeného rozsahu v 1,7 % případů. Většina z nedostatků však byla legitimně odůvodněna, například pokud úvazek asistenta měl větší rozsah, než byl celkový učební plán žáka a fakticky jej tak nebylo

¹⁶² Vládní návrh zákona 82/2015 ze dne 27. srpna 2014, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Sněmovní tisk 288/0, část č. 1/6, s. 85.

¹⁶³ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. §16 odst. 6.

¹⁶⁴ Vládní návrh zákona 82/2015 ze dne 27. srpna 2014, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Sněmovní tisk 288/0, část č. 1/6, s. 31.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 31.

¹⁶⁶ FAVILLI, Chiara. Report on Measures to Combat Discrimination. Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC. Country Report 2013 Italy. Dostupné online na <<https://www.refworld.org/pdfid/541ac2584.pdf>>, s. 48.

možno splnit. Výjimečně byl zjištěn i větší rozsah, kdy rozdíl mezi doporučeným rozsahem PO a skutečně poskytovaným byl financován z prostředků školy.¹⁶⁷

5.5 Vybraná podpůrná opatření

5.5.1 Asistent pedagoga

Asistent přispívá k plnění práva na inkluzivní vzdělávání žáka tím, že mu umožňuje překonat faktické překážky, které by žák sám nebyl schopen překonat a tím by byla ztížena či znemožněna možnost jeho začlenění ve všeobecné škole. Specifikem PO v podobě asistenta je jeho schopnost okamžitě flexibilně reagovat na aktuální změny potřeb žáka a přizpůsobit tomu poskytovanou podporu. Vzhledem k této schopnosti bude asistent vhodným řešením i žáky, jejichž vzdělávání by jinak bylo těžko uskutečnitelné. Jedná se například pro žáky s postižením autistického spektra, jejichž „*nepředvídatelné a měnící se chování způsobuje, že neexistuje snadné řešení problémů, které představují vzdělávacímu systému.*“¹⁶⁸ Je třeba odlišit dva druhy asistentů, kteří mohou být využíváni při realizaci práva na inkluzivní vzdělávání. Podpůrným opatřením se rozumí asistent pedagoga, který je pedagogickým pracovníkem zaměstnaným právnickou osobou vykonávající činnost školy nebo státem.¹⁶⁹ Asistent podle tohoto zákona poskytuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami podporu výhradně v prostředí školy a školských zařízení.

Dalším druhem je osobní asistent dle zákona o sociálních službách. V tomto zákoně je osobní asistent chápán jako „terénní služba“. Jeho úkolem je poskytovat podporu při všech činnostech, které osoba potřebuje,¹⁷⁰ včetně zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, což zahrnuje i doprovázení do školy a zpět.¹⁷¹ Osobní asistent napomáhá celkovému rovnoprávnému zapojení do společnosti, což odpovídá celkovému účelu Úmluvy CRPD vyjádřenému v úvodních ustanoveních.¹⁷² Pokud je to nezbytné pro umožnění vzdělávání žáka v inkluzivním systému, měl by mu být umožněn přístup a výkon služeb i při výuce. Nemůže však nahradit asistenta pedagoga. Osobní asistent totiž není podpůrným opatřením, službu žák

¹⁶⁷ Česká školní inspekce. Tematická zpráva – vybrané aspekty implementace společného vzdělávání v období 1. pololetí školního roku 2017–2018. Praha, březen 2018, 505-506 str.

¹⁶⁸ KING, Michael; KING, Diane. How the law defines the special educational needs of autistic children. *Child and Family Law Quarterly*, 2006, roč. 18, č. 1, s. 31.

¹⁶⁹ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 2.

¹⁷⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. § 39.

¹⁷¹ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. § 5 odst. 1 f).

¹⁷² Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 1.

či jeho zákonní zástupci hradí nebo na ni přispívají,¹⁷³ což se neslučuje s nárokovostí podpůrných opatření.

5.5.2 Další osoby napomáhající začlenění

Asistenti nejsou jedinými osobami, které se za účelem poskytování podpory mohou účastnit výuky. Tlumočník českého znakového jazyka a přepisovatel pro neslyšící zajišťují podporu osobám, které komunikují alternativními způsoby.¹⁷⁴ Zákon jejich využití upravuje,¹⁷⁵ nicméně ČŠI v navštívených školách využívání tohoto PO nezjistila.¹⁷⁶ Další osobou důležitou pro inkluzivní systém je školní psycholog, jehož úkolem je (mimo jiné) péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým je poskytováno PO.¹⁷⁷ Jeho činnost napomáhá dosažení účelu, ke kterému byly PO poskytnuty a je tak schopen vyrovnávat případné nedostatky, ke kterým by mohlo docházet bez jeho činnosti. Vyhláška č. 27/2016 Sb. vyžaduje k využití školního psychologa souběh okolností vyžadující jeho přítomnost – „*lokalita, počet žáků s potřebou podpory, skladba žáků vyžadující podpůrná opatření ve třetím stupni*“¹⁷⁸ Jako PO je tak uveden až ve třetím stupni PO, z jeho přítomnosti však mohou následně benefitovat i žáci s nižšími stupni doporučené podpory.

5.5.3 Snížení počtu žáků ve třídě

Podpůrné opatření spočívající ve snížení počtu žáků lze využít v případě začleňování žáků s těžšími zdravotními poruchami, kterým je přiznáno některé PO čtvrtého a pátého stupně (a žáka mentálně postiženého s přiznaným PO třetího stupně). Počet žáků se snižuje o 2 za každého takto začleněného žáka. Dále lze snížit počet žáků ve třídě o 1, za každého žáka s přiznaným opatřením třetího stupně.¹⁷⁹ Cílem tohoto PO je vytvoření vhodnějšího prostředí, ve kterém se žákům se zdravotním postižením dostane větší pozornosti, která je nutná pro jejich vzdělávání ve všeobecných školách.

¹⁷³ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. § 5 odst. 2.

¹⁷⁴ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 24 3 c).

¹⁷⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 16 odst. 2 h).

¹⁷⁶ Česká školní inspekce. Tematická zpráva – vybrané aspekty implementace společného vzdělávání v období 1. pololetí školního roku 2017–2018. Praha, březen 2018, s. 15.

¹⁷⁷ Příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁸ příloha č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Část A.

¹⁷⁹ Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

5.5.4 Úprava organizace výuky a výstupu ze vzdělání

Dle Úmluvy CRPD a především komentáře je kladen vysoký důraz na individuální přístup ke každé osobě, který by měl být využíván při plnění závazků států. Právo na inkluzivní vzdělávání musí umožnit všem osobám přístup k vzdělávání v hlavním proudu, to nicméně neznamená, že lze paušálně nastavit jednotný průběh této výuky, který by odpovídal potřebám všech žáků. Je nutno flexibilně reagovat na potřeby žáků a nastavit širší cíle a alternativní cesty k nim, umožnit rozvíjení potenciálu jednotlivce v rámci jednotného systému.

Rozdílné hodnocení výsledků osob se zdravotním postižením je regulérně možné, jestliže je výuka pouze přizpůsobena potřebám žáka a z ostatních hledisek, kterým může být například právě prostředí, ve kterém výuka probíhá, si drží stejnou kvalitu. Pokud osoba, v tomto případě zdravotně postižený žák, není schopen splnit podmínky nezbytné k dosažení určitého studijního výsledku (takovým výsledkem může být například získání maturitní zkoušky či výuční list), není možné, aby jej získal a nejedná se o nepřímou diskriminaci, jak ji chápe antidiskriminační zákon.¹⁸⁰ V tomto případě pak může dojít i k úpravě výstupů ze vzdělání a taková osoba získá výstup ze vzdělání, na který je vzhledem ke svým schopnostem schopna dosáhnout.¹⁸¹

¹⁸⁰ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸¹ Příloha č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

6. Existence speciálních škol v inkluzivním systému

Problematickou otázkou, kterou přinesl závazek zajistit inkluzivní vzdělávání, je další existence speciálních škol. Článek 24 Úmluvy CRPD zakotvuje závazek smluvních států k vytvoření vzdělávacího systému, k němuž budou mít osoby se zdravotním postižením přístup na rovnoprávném základě s ostatními.¹⁸² Úmluva se nezmiňuje o možnosti odděleného vzdělávání ve speciálních školách, čl. 24 nestanoví povinnost státu speciální školy zřizovat, jejich existenci však ani výslovně nevylučuje.¹⁸³

V této řešení této otázky může napovědět proces předcházející přijetí úmluvy. Jejím přijetí předcházelo mnoho jednání a došlo k vytvoření několika návrhů před přijetím konečného textu Úmluvy. Tyto debaty popsal jeden z účastníků takto: „*Vedly se dlouhé debaty o tom, jestli by mělo existovat právo na speciální vzdělávání či alespoň právo zvolit si mezi obecným a odděleným proudem vzdělávání. Názory oscilovaly mezi „segregace vždy vytváří nerovnost“ a „obecný vzdělávací proud znamená asimilaci, což pro mnoho osob znamená nevhodné vzdělávání.“*¹⁸⁴ Jeden z návrhů obsahoval výslovné právo zdravotně postižených osob zvolit si mezi vzděláváním v speciálním či hlavním proudu vzdělávání. Zahrnutí tohoto ustanovení bylo následně přehodnoceno, jelikož tvůrci došli názoru, že „*CRPD by měla nastavovat standardy pro pokračování ve vývoji inkluzivního vzdělávání a neměla by obhajovat segregaci.*“ Na druhou stranu se objevily se i návrhy zahrnout zákaz jakéhokoliv odděleného vzdělávání, to však nebylo přijatelné pro zástupce států.¹⁸⁵

Přes neexistenci výslovného zákazu je nepochybným smyslem a účelem čl. 24 Úmluvy zavedení inkluzivního vzdělávání, nicméně záměrné vynechání úplného zákazu speciálního školství, stejně tak jako nejednotné názory při jejím tvoření napovídá, že si tvůrci Úmluvy byli vědomi, nakolik je pro mnohé státy tento závazek v současné chvíli těžko splnitelný. Státům je poskytnut určitý prostor pro vlastní rozhodnutí i vzhledem k tomu, že toto právo je předmětem progresivní realizace. Právo na vzdělání patří mezi práva hospodářská, sociální a kulturní. Progresivní realizace je „*nezbytným flexibilním nástrojem odrážejícím realitu světa a překážky*

¹⁸² Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 24 odst. 2 b).

¹⁸³ SHAW, Belinda. Inclusion or Choice? Securing the Right to Inclusive Education for All. In SABATELLO, Maya; SCHULZE, Marianne. (ed). Human Rights and Disability Advocacy. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 2014, s. 58-69.

¹⁸⁴ DEGENER, Theresia. Disability in Human Rights Context. Laws, 2016, č. 5, s. 11.

¹⁸⁵ SHAW, Belinda. Inclusion or Choice? Securing the Right to Inclusive Education for All. In SABATELLO, Maya; SCHULZE, Marianne. (ed). Human Rights and Disability Advocacy. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 2014, s. 58-69.

států k plné realizaci“ těchto práv.¹⁸⁶ Státy mnohdy nejsou schopny začít okamžitě naplňovat všechny požadavky daného práva, v tomto případě práva na inkluzivní vzdělávání. Progresivní realizace jim umožňuje změny provádět postupně, nevyžaduje bezodkladné plnění jako práva občanská a politická.¹⁸⁷ K jeho dosažení „*uskutečňují (smluvní státy úmluvy) opatření v maximálním rozsahu svých prostředků.*“¹⁸⁸ V rámci svých možností nicméně musí konkrétní stát směřovat k efektivnímu dosažení cíle v co možná nejkratším čase.¹⁸⁹ V souladu s progresivní realizací tohoto práva by mělo postupem času docházet ke snižování využívání speciálních škol¹⁹⁰ a k jejich přeměně např. na informační či vzdělávací střediska¹⁹¹ využitelná v inkluzivním systému.

Existenci speciálních škol je tedy možné připustit, pro jejich využívání však musí být dány důvody, které jsou v rámci Úmluvy obhajitelné. V ČR školský zákon umožňuje do takových škol, tříd či skupin zařadit pouze osoby uvedené v § 16 odst. 9, tedy jen ty se závažným zdravotním postižením, pokud je to v nejlepším zájmu dané osoby, za podmínky předchozího schválení tohoto postupu školským poradenským zařízením a žádost zletilého žáka či zákonného zástupce žáka nezletilého.¹⁹²

Podmínka podání žádosti je vyjádřením respektu k právu zdravotně postižených osob zvolit si dle svého uvážení, což by odpovídalo obecnému principu Úmluvy považovat tyto osoby za subjekty schopné vyjadřovat svou vůli, preference a rozhodovat o svých právech. Tento způsob se jeví jako přijatelnější než alternativa, pokud by spočívala v „násilném“ přeřazení všech osob do jednoho proudu, aniž by byl stát schopen poskytnout jim dostatečnou podporu v tomto prostředí, což neodpovídá principu inkluze.

Schválení školským poradenským zařízením zajišťuje posouzení každého jednotlivého případu. Nemělo by tak docházet k automatickému vyřazení určité skupiny zdravotně postižených jen na základě existence jejich zdravotního postižení, což by bylo považováno za

¹⁸⁶ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No 3: The Nature of State Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1), 14. prosince 1990, E/1991/23, bod 9.

¹⁸⁷ Tamtéž, bod 2.

¹⁸⁸ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 4 odst. 2.

¹⁸⁹ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No 3: The Nature of State Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1), 14. prosince 1990, E/1991/23, bod 9.

¹⁹⁰ Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106, čl. 4 odst. 2.

¹⁹¹ BYRNES, Andrew a kol. From Exclusion to Equality-Realizing the rights of persons with disabilities. Geneva, 2007, s. 84.

¹⁹² Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. § 16 odst. 9-

diskriminační.¹⁹³ Naopak se přihlíží k okolnostem a dosavadním výsledkům poskytování podpory státem – přerazení je možné, jestliže podpora, kterou je stát schopen poskytnout, není schopná „naplnit vzdělávací možnosti a nestačí k uplatnění práva osoby na vzdělání.“¹⁹⁴ Součástí je i posouzení tohoto postupu jako v nejlepším zájmu žáka.

K tomuto posouzení má ŠPZ pravomoc vyžadovat součinnost, a to i po zákonném zástupci posuzovaného žáka. Pokud ji neposkytne, ŠPZ může obecnímu úřadu oznámit, že v daném případě skutečnosti nasvědčují nedostatečnému plnění povinností plynoucí z rodičovské odpovědnosti.¹⁹⁵ Je zde vidět silná ochrana poskytovaná zájmům zdravotně znevýhodněného dítěte ze strany státu a preference vzdělávat jej ve všeobecné škole.

Zde vyplynul jeden z problémů snahy začlenit do všeobecných škol všechny žáky, kteří jsou studia v nich, byť za pomoci podpůrných prostředků, schopni. Někteří zákonní zástupci věří, že je v nejlepším zájmu jejich dítěte návštěva škol speciálních, ať je již navštěvují a prosperují v nich, nebo se teprve rozhodují, kterou školu navštěvovat a školy speciální jim připadají jako vhodnější. Jedna z podmínek k zařazení žáka do speciální školy je doporučení ŠPZ.¹⁹⁶ Pokud z nějakého důvodu ŠPZ nesouhlasí, musí zákonný zástupce hájit zájmy svého dítěte proti tomuto doporučení. Je třeba říct, že ŠPZ a zákonný zástupce dítěte mají společný cíl, nejlepší zájem dítěte. Mělo by tak dojít k jejich společné dohodě a varianta zapojení OSPODu by byla použita jen v krajním případě.

Nastavení podmínek popsaných výše lze v současné době posoudit jako poskytující dostatečné záruky proti porušování čl. 24 Úmluvy CRPD. K vzdělávání v nich může dojít jen na základě posouzení specifických vzdělávacích potřeb, a nikoliv na základě zdravotního postižení, což odpovídá sociálnímu modelu postižení, na kterém je Úmluva CRPD postavena.

¹⁹³ Pozn. dle článku 24 Úmluvy CRPD státy musí zajistit „nevylučování z všeobecné vzdělávací soustavy z důvodu postižení.“

¹⁹⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociální právní ochraně dětí, § 10 odst. 4. a § 6 odst. 1.

¹⁹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 16 odst. 9.

Závěr

Cílem stanoveným v úvodu práce bylo zhodnotit, zda současná právní úprava inkluzivního vzdělávání v ČR odpovídá právu na inkluzivní vzdělávání, k čemuž se zavázala přijetím Úmluvy CRPD. Úkolem práce byla analýza plnění jednotlivých závazků, které jsou nezbytné k zajištění a ochraně práv a zájmů osob se zdravotním postižením v oblasti vzdělávání.

Práce rozebrala, jakým způsobem ČR poskytuje záruky, které dle mezinárodních závazků má splňovat vzdělávací systém, který je schopen efektivně zaručit právo osob se zdravotním postižením na vzdělání.

První kapitola poskytla uvedení do současné situace na mezinárodním poli. V kapitole druhé byly popsány nejdůležitější právní předpisy, spolu se strategickými a koncepčními dokumenty, které lze zhodnotit jako kvalitně zpracované a konkrétně zaměřené na zajištění práva na vzdělání, odstranění diskriminace překonáním překážek, kterým v této oblasti osoby se zdravotním postižením čelí.

Změny, které v posledních letech v ČR proběhly, vedly k značnému zlepšení naplnění požadavků plynoucích z mezinárodních závazků, nicméně stále nevedou k plnému dodržování základního lidského práva na vzdělání všech osob, jak je rozebráno v kapitole třetí. Toto zjištění odpovídá i hypotéze uvedené v úvodu. Stát vyčleňuje ze státního rozpočtu prostředky, které zaručují bezplatné vzdělávání i osobám, které vyžadují finančně náročnější podporu. V roce 2018 došlo ke svěření agendy nezávislého monitorovacího mechanismu dle Úmluvy veřejnému ochránci práv, což napomohlo i prohloubení možností participace osob se zdravotním postižením a jejich zástupců. Tato participace je dále umožněna i při přijímání právních předpisů či při poskytování doplňujících zpráv Výboru a probíhá především prostřednictvím nevládních organizací. Problematickou oblastí vyžadující další změny v legislativě se ukázalo být zajištění dostatečné kvalifikace pedagogů a asistentů pedagogů k práci s žáky s rozmanitými potřebami, především pak těm, které vyžadují alternativní způsoby komunikace jako je znaková řeč či Braillovo písmo. V části věnující se hodnocení a monitoringu byla uvedena i zjištění ČŠI, která pomohla blíže přiblížit dopady legislativních změn v praxi a odhalit některá problémová místa, která se mohou stát předmětem dalších novelizací.

Kapitola pátá se věnovala podpurným opatřením, kterými je v ČR plněn závazek zajištění „reasonable accomodation“ tedy dostatečné podpory. Od roku 2016 jsou poskytována podpurná opatření nároková, na základě individuálního posouzení školním poradenským zařízením. Podpora je poskytována na základě individuální potřeby, nedochází tak k vyčleňování celé skupiny osob na základě jejich zdravotního postižení.

Poslední kapitola se věnovala speciálním školám, které jsou v ČR dále využívány. Jejich eliminace není závazkem okamžitým a pro jejich využívání jsou nastavené podmínky dostatečně obhajitelné v současném vzdělávacím systému. Důležité podmínky jsou zejména nejlepší zájem žáka a souhlas jeho či jeho zákonných zástupců, nikdy se tak nemůže jednat o povinnost tuto školu navštěvovat, ale pouze o možnost alternativy v konkrétních případech. Proto lze jejich existenci v současné době připustit.

Celkové změny v právním řádu lze hodnotit kladně jako značný krok vpřed v oblasti práv osob se zdravotním postižením oproti právní úpravě, která v ČR platila před novelizací. Do budoucna lze předpokládat další posun, který snad bude vyplývat z poznatků z praxe, dle potřeb samotných dotčených osob.

Úmluva CRPD je výsledkem velké snahy samotné komunity osob se zdravotním postižením přesvědčit mezinárodní společnost o nezbytnosti vzniku nové úmluvy k zajištění plného užívání základních lidských práv a svobod těchto osob. Jako taková změnila i celkový pohled na základní lidská práva osob se zdravotním postižením, poskytla komplexní úpravu a vyřešila problémy vznikající těmto osobám při aplikaci generických práv, které často neposkytovaly jednoznačné odpovědi na specifické situace těmto osobám vznikajícím.

Právo na vzdělání je důležité i z toho důvodu, že kvalita poskytnutého vzdělání přímo ovlivní užívání dalších základních práv jako je například právo na zaměstnání, a tím inkluzivní vzdělávání přispívá i k boji proti strukturální diskriminaci na základě zdravotního postižení. Posun k inkluzivnímu systému vyžaduje mnoho změn pro zavedené systémy. Bude potřeba změna ve vnímání osob se zdravotním postižením jako plnohodnotných subjektů, což je celospolečenský závazek a vyžaduje spolupráci jak interdisciplinární, tak i mezi občanskou společností a státem. Snahou této práce bylo mimo jiné k této myšlence přispět pohledem ze strany základních lidských práv.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BYRNES, Andrew a kol. From Exclusion to Equality-Realizing the rights of persons with disabilities. Geneva, 2007, 150 s.
- CARMONA, Sepúlveda Magdalena. The nature of the obligation under the international Covenant on Economic, Social and Cultural rights. 1. vydání. Utrecht: INTERSENTIA, 2003. 477 s.
- MICHALÍK, Jan; BASLEROVÁ, Pavlína; RŮŽIČKA, Michal a kol. Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, 188 s.
- ŠABATOVÁ, Anna; JAKEŠOVÁ, Romana; SLOVÁČEK, David. Monitorování práv lidí s postižením 2018. Zpráva veřejné ochránkyně práv jako monitorovacího orgánu pro úmluvu o právech osob se zdravotním postižením. Kancelář veřejného ochránce práv, Omega Design, s. r. o., 2019, 40 s.
- ZILCHER, Ladislav; SVOBODA, Zdeněk. Inkluzivní vzdělávání: Efektivní vzdělávání všech žáků. 1. vydání, Praha: Grada Publishing a.s., 2019, 216 s.

Komentáře

- Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No 3: The Nature of State Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1), 14. prosince 1990, E/1991/23.
- UN. Committee on the Rights of the Children, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). 29. května 2013, CRC/C/GC/14.
- Výbor pro práva lidí se zdravotním postižením. Obecný komentář č. 4: článek 24. Právo na inkluzivní vzdělávání. 2. září 2016, CRPD/C/GC/4.

Příspěvky ve sborníku

- ANASTASIOU, Dimitris; GREGORY, Michael; KAUFFMAN, James M. Article 24: Education. In BANTEKAS, Ilias; ASHLEY STEIN, Michael; ANASTASIOU, Dimistris (ed). The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, a Commentary. Oxford, New York, 2018, s. 657-703.
- BÓDIG, Mátyás. Soft law, Doctrinal Development, and the General Comment of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights. IN LAGOUTTE, Stéphanie;

- GAMMELTOFT-HANSEN, Thomas; CERONE, John (ed). Tracing the Roles of Soft Law in Human Rights. Oxford university press, 2016, s. 69-88.
- KELLER, Helen; GROVER, Leena. General Comments of the Human Rights Committee and their legitimacy. In KELLER, Helen, ULFSTEIN, Geir (ed). UN Human Rights Treaty Bodies: Law and Legitimacy. New York: Cambridge University Press, 2012, s. 116-198.
 - LUKAS, Josef. Pracovní návrh předmětů pedagogicko-psychologického modulu (základu). In HAVEL, Jiří a kol. (ed). Inkluzivní vzdělávání v pregraduální přípravě pedagogů. Liga lidských práv 2016, 61 s.
 - MACKAY, Don. Foreword. In SABATELLO, Maya; SCHULZE, Marianne. (ed). Human Rights and Disability Advocacy. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 2014, s. 13-15.
 - SHAW, Belinda. Inclusion or Choice? Securing the Right to Inclusive Education for All. In SABATELLO, Maya; SCHULZE, Marianne. (ed). Human Rights and Disability Advocacy. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 2014, s. 58-69.
 - ŠAMÁNEK, Jiří. Povinnost přijmout přiměřené opatření. In KOTÁSEK, J. a kol. (ed). Dny práva 2012 – Days of Law 2012. Část I.-Antidiskriminační zákon tři roky poté. Brno, Masarykova univerzita, 2013, s. 220-227.

Právní předpisy

- Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 474/2017 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2018.
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ze dne 9. února 2005.
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2000 Sb. m. s., Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. In: Sbíрка mezinárodních smluv. Dostupné také na http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf.
- Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie C 202, 7. června 2016.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Evropské sociální chartě. 14/2000 Sb. m. s.
- Usnesení č. DE01/48 Valného Shromáždění OSN ze dne 10. prosince 1948, Všeobecná deklarace lidských práv. New York, Vybrané Deklarace Valného shromáždění OSN č. 1/1948.
- Usnesení č. 44/25 Valného shromáždění OSN ze dne 20. listopadu 1989. Úmluva o právech dítěte, OSN, Sbíрка smluv, sv. 1577, s. 3. V ČR vyhlášeno: Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- Valné shromáždění OSN. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 13. prosince 2006, A/RES/61/106. V ČR vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s., 12. února 2010, Čl. 24.

Odborné časopisy

- BECO, De Gauthier. The Right To Inclusive Education According to the Article 24 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Background, Requirements and (Remaining) Questions. Netherlands Quarterly of Human Rights. 2014, roč. 32, č. 3, s. 263-287.
- BECO, de Gauthier, Transition to Inclusive Education Systems According to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Nordic Journal of Human Rights, 2016, roč. 34, č. 1, s. 40-59.
- DEGENER, Theresia. Disability in Human Rights Context. Laws, 2016, č. 5, článek č. 35.

- KANTER, S. Arlene, DAMIANI L. Michelle, FERRI, A. Beth. The Right to Inclusive Education Under International Law: Following Italy's Lead. *Journal of International Special Needs Education*, Květen 2014, roč. 17, č. 1, s. 21-32.
- KING, Michael; KING, Diane. How the law defines the special educational needs of autistic children. *Child and Family Law Quarterly*, 2006, roč. 18, č. 1, s. 23-42.
- LORD, Philippe. Access to Inclusive Education for Students with High-Functioning Autism: A Critical Analysis of Canada's Compliance with the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Canadian Journal of Disability Studies (Forthcoming)*. 2020, roč. 9, č. 1, 18 s.

Internetové zdroje

- BECO, de Gauthier. MDCA v. Belgium before the European Committee of Social Rights: the Right to Inclusive Education Pushed by the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities [online]. *ejiltalk.org*, 1. června 2018 [citováno 31. 3. 2019] dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/mdac-v-belgium-before-the-european-committee-of-social-rights-the-right-to-inclusive-education-pushed-by-the-un-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/>>.
- BUTTLE, Abby. Law and disability: An Introduction to the Social Model of Disability [online]. *ohrh.law.ox.ac.uk*, 19. února 2018 [cit. 5. dubna 2019]. Dostupné na <<http://ohrh.law.ox.ac.uk/law-and-disability-an-introduction-to-the-social-model-of-disability/>>.
- Evropská komise. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů KOM(2010) 636. Evropská strategie pro pomoc osobám se zdravotním postižením 2010-2020: Obnovený závazek pro bezbariérovou Evropu. Brusel, 15. listopadu 2010. Online znění dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN>>.
- FAVILLI, Chiara. Report on Measures to Combat Discrimination. Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC. Country Report 2013 Italy. Dostupné online na <<https://www.refworld.org/pdfid/541ac2584.pdf>>, 110 s.
- LIEVENS, Johan, SPINOY, Marie. Dupin v. Francie: The ECtHR going old school in its appraisal of inclusive education? [online]. *strasbourgoobservers.com*, 11. února 2019 [citováno 2. dubna 2019]. Dostupné na

- <https://strasbourgobservers.com/2019/02/11/dupin-v-france-the-ecthr-going-old-school-in-its-appraisal-of-inclusive-education/>>.
- MPSV. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením [online]. mpsv.cz, citováno 1. února 2020. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>>.
 - ŠABATOVÁ, Anna; NIELSE, Muižnieks. Nevzdávejme se inkluze [online]. ochrance.cz, 2. ledna 2018 [cit. 25. května 2019]. Dostupné na <https://www.ochrance.cz/diskriminace/aktuality-z-diskriminace/aktuality-z-diskriminace-2018/nevzdavejme-se-inkluze/>>.
 - Tisková zpráva ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Experti zahájili práci na přípravě strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030 [online]. msmt.cz, [cit. 20. března 2019]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>>.
 - UNESCO. Prohlášení ze Salamanky a Akční rámec pro vzdělávání dětí a dospělých se speciálními vzdělávacími potřebami [online]. ED-94/WS/18. Salamanka 7.-10. června 1994. 32 s. Dostupné na <http://osf.cz/wp-content/uploads/2016/10/prohlaseni-ze-salamanky.pdf>>.
 - Výbor pro práva cizinců Rady vlády ČR pro lidská práva. Podnět k zajištění překladů obecných komentářů monitoring výboru mezinárodních lidskoprávních úmluv OSN, jichž je ČR smluvní stranou, do českého jazyka [online]. vlada.cz, [cit. 24. května 2020]. Dostupné na <https://www.vlada.cz/assets/ppov/r/p/vybory/pro-prava-cizincu/ze-zasedani-vyboru/Podnet-k-prekladum-obecnych-komentru.pdf>>.

Jiné zdroje

- Commissioner for human rights. Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Štrasburg, 13. listopadu 2017, s. 1-10.
- Česká školní inspekce. Tematická zpráva – vybrané aspekty implementace společného vzdělávání v období 1. pololetí školního roku 2017–2018. Praha, březen 2018, 35 s.
- Česká školní inspekce. Plán hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2018/2019, příloha č. 2. Čj.: ČŠIG-2727/18-G21. Schváleno MŠMT 3. července 2018, 15 s.

- Česká školní inspekce. Tematická zpráva: Podpora inkluzivního vzdělávání v základních a středních školách ve školním roce 2012/2013. Č.j.: ČŠIG-1719/14-G2, Praha, 2014, 28 s.
- European Committee of Social Rights. European Action of the Disabled (AEH) v. France, Complaint No. 81/2012, decision on the merits of 11 September 2013.
- European Committee of social Rights. Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Belgium, 109/2014.
- European Commission, Education and Training Monitor 2018 Country analysis. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, 303 s.
- European Commission. Commission staff working document-Country Report Czech Republic 2018, 2018 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011). Brusel, 7. března 2018, 57 s.
- Evropský soud pro lidská práva. Cam v. Turecko, No. 51500/08 ze dne 23. února 2016.
- Evropský soud pro lidská práva. Dupin v. Francie, No. 2282/17 ze dne 18. prosince 2018.
- Evropský soud pro lidská práva. Enver Şahin v. Turecko, No. 23065/12 ze dne 30. ledna 2018.
- Evropská komise. Pracovní dokument útvarů komise. Zpráva o České republice 2019. Brusel, 4. dubna 2019. 70 s.
- HRZAL, LADISLAV. Školský ombudsman- Informace o činnosti v období 15. prosinec 2017-15. březen 2018, 5 s
- Human Rights Council. Thematic study on the right of persons with disabilities to education – Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/25/29, 18. prosince 2013, 18 s.
- LEWIS, Ingrid; BAGREE, Sunit. Teacher for All: Inclusive Teaching for Children with Disabilities. International Disability and Development Consortium, 2013, s. 13.
- MIJATOVIC, Dunja-Commissioner for human rights. ComHR/DM/sf 094-2018. Štrasburg, 19. prosince 2018.
- MŠMT. Rozpočet kapitoly 333 MŠMT na rok 2018 a rozdělení závazných ukazatelů mezi jednotlivé školské úseky. Č. j. MSMT-7560/2018. Praha, duben 2018, 115 s.
- MŠMT. Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro zajištění podmínek konání jednotné přijímací zkoušky uchazečů se speciálními

- vzdělávacími potřebami. Č.j. MSMT-21506/2017-1, Praha 16. listopadu 2017, příloha č.1.
- MŠMT. Principy normativního rozpisu rozpočtu přímých výdajů RgŠ územních samosprávných celků na rok 2019, č. j. MSMT-41631/2018, s. 7.
 - Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, bod 59.
 - Odůvodnění novely vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění vyhlášky č. 270/2017 Sb.
 - Připomínky k materiálu s názvem: návrh vyhlášky, kterou se mění vyhláška č. 27/2016 sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Č.j. MŠMT 12051/2018, Čj. MZDR 48311/2018.
 - Rezoluce Rady a ministrů školství 90/C 162/02 ze dne 31. května 1990 týkající se integrace dětí a mladých lidí s postižením do běžných systémů vzdělávání. Úřední věstník No C 162/2, 3. července 1990, Dostupné na <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41990X0703\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41990X0703(01)&from=EN)>.
 - STUHLÍKOVÁ, Iva a kol. Hodnocení naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. 10. prosince 2017. 76 s.
 - ŠABATOVÁ, Anna. Doporučení veřejné ochránkyně práv ke zlepšení dostupnosti sociálních služeb. Č.j. KVOP-39295/2018, 18. září 2018, 4 s.
 - Vládní návrh zákona 82/2015 ze dne 27. srpna 2014, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Sněmovní tisk 288/0, část č. 1/6, 109 s.
 - ZATLOUKAL, Tomáš a kol. Kvalita a efektivita vzdělání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018– výroční zpráva České školní inspekce. Praha, Česká školní inspekce, 2018, 918 s.
 - Závěry Rady ze dne 12. května 2009 o strategickém rámci evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy („ET 2020“). Úřední Věstník C 119, 28. května 2009, s 2-10.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá právem na inkluzivní vzdělávání osob se zdravotním postižením. Hlavním cílem bylo zjistit, do jaké míry Česká republika naplňuje závazky vyplývající z článku 24 Úmluvy pro práva osob se zdravotním postižením. Zabývá se změnami, které byly přijaty k implementaci těchto závazků a dopadem, které tyto změny způsobily v oblasti práva na vzdělání osob se zdravotním postižením. V první části práce jsou shrnuty aktuální postoje panující v mezinárodním právu. Dále jsou rozebrány jednotlivé závazky – financování, spolupráce s veřejností, vzdělávání pedagogů, monitorování a hodnocení a poskytování individuální podpory. V úvahu je vzata i existence odděleného proudu vzdělávání.

Abstract

This diploma thesis deals with the right to inclusive education of persons with disabilities. The aim was to find out to what extent does the Czech republic fulfill obligations which arise from article 24 of Convention of Persons with Disabilities. It deals with changes which were accepted to implement these obligations and with the impact they caused to the right to education of persons with disabilities. The first part summarizes current attitudes prevailing in international law. The next part discusses individual obligations – financing, cooperation with the public, education of teachers, monitoring and evaluation and providing individual support. The existence of segregated schools is also taken into account.

Klíčová slova

právo na vzdělání – inkluzivní vzdělávání – čl. 24 CRPD – podpůrná opatření – plnění závazků – Česká republika – speciální školy

Keywords

the right to education – inclusive education – art. 24 CRPD – reasonable accomodation – fulfilling obligations – Czech republic – special schools